

Posrednički ratovi tijekom Hladnog rata

Dujmović, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:611045>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-30**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

Nacionalna sigurnost

Ana Dujmović

POSREDNIČKI RATOVI TIJEKOM HLADNOG RATA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije
Nacionalna sigurnost

POSREDNIČKI RATOVI TIJEKOM HLADNOG RATA
DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Boško Picula

Studentica: Ana Dujmović

Zagreb, 2023.

Izjavljujem da sam diplomski rad, *Posrednički ratovi tijekom Hladnog rata*, koji sam predala na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Bošku Piculi, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen niti korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19 Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Ana Dujmović

ZAHVALA

Željela bih iskoristiti ovu priliku da izrazim iskrenu zahvalnost svim osobama koje su mi pružile podršku tijekom procesa pisanja ovog diplomskog rada, ali i cjelokupnog akademskog školovanja. Prije svega, želim zahvaliti svom mentoru doc. dr. sc. Bošku Piculi na susretljivosti, vremenu, pomoći i vodstvu pri izradi ovog diplomskog rada.. Hvala mojoj obitelji, tati Nenadu, mami Danieli, bratu Danielu i sestrama Tihani i Eni, što su uvijek bili uz mene, što su poticali moje ambicije, pružali mi podršku i usmjeravali me na pravi put. Hvala baki Dragici što je uvijek vjerovala u mene. Hvala prijateljici i kolegici Silviji na svakoj ohrabrujućoj riječi i pomoći (uspjele smo!). Hvala zaručniku Eugenu koji mi je davao snagu, motivaciju i koji je bio neizmjerena podrška tijekom cijelom mog akademskog školovanja.

Neka ovaj rad bude podsjetnik meni samoj da uvijek vjerujem u sebe, svoje sposobnosti i da nikada ne odustajem od svojih ciljeva.

Hvala vam svima još jednom na vašoj nevjerojatnoj podršci tijekom cijelog mog školovanja na fakultetu. Bez vas, ovaj put ne bi bio isti. Hvala što ste bili moj oslonac i motivacija.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR	3
3. POVIJEST I UZROCI HLADNOG RATA	6
4. POSREDNIČKI RATOVI TIJEKOM HLADNOG RATA	9
5. POSREDNIČKI RATOVI U AZIJI.....	11
5.1. KOREJSKI RAT.....	12
5.2. VIJETNAMSKI RAT	15
5.3. RAT U AFGANISTANU	18
6. POSREDNIČKI RATOVI U AFRICI	20
6.1. RAT U ANGOLI	21
6.2. SUKOBI U SOMALIJI.....	23
7. ODNOSI IZMEĐU SAD-A I SOVJETSKOG SAVEZA TIJEKOM HLADNOG RATA.....	25
8. ODNOSI SAD-A I SOVJETSKOG SAVEZA U POSLIJERATNOM RAZDOBLJU.....	29
9. ZAKLJUČAK	32
10. LITERATURA	37

Sadržaj tablica

Tablica 1. Pregled ključnih posredničkih ratova tijekom Hladnog rata	35
--	----

1. UVOD

Hladni rat je naziv za dugo razdoblje sukoba i napetosti između Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Sovjetskog Saveza (SSSR), zajedno s njihovim saveznicima, koje je obuhvaćalo razdoblje od 1945. do 1991. godine. Tijekom ovog razdoblja nije izbio otvoreni vojni sukob između dviju suprotstavljenih strana, ali su postojale intenzivne političke, ideološke i ekonomske suprotstavljenosti te takozvani "hladni" oblici sukoba poput propagande, špijunaže i posredničkih ratova. Bio je karakteriziran ideološkim, političkim i vojnim suparništvom između kapitalističkoga zapadnog bloka predvođenog SAD-om i komunističkoga istočnog bloka predvođenog SSSR-om. Nije uključivao otvoreni vojni sukob između dviju suparničkih supersila, ali su se vodili indirektni sukobi, posrednički ratovi i propagandne bitke diljem svijeta. SAD i SSSR su natjecali za utjecaj i podršku drugih država, pokušavajući proširiti svoje ideologije, ekonomske modele i savezništva. Ovo razdoblje obilježeno je bipolarnošću, utrkom u naoružanju, ideološkim sukobima i destabilizacijom u mnogim dijelovima svijeta. Hladni rat, kao i sami posrednički ratovi, imaju trajan utjecaj na suvremeni svijet i stoga ostaju važna tema za istraživanje iz nekoliko razloga. Hladni rat imao je dubok i dugotrajan utjecaj na globalnu političku sliku i postavio je temelje za međunarodne odnose kakve danas poznajemo. Sukob između SAD-a i SSSR-a definirao je geopolitičke blokove, stvorio vojne saveze poput NATO-a i oblikovao političke saveze i rivalstva diljem svijeta. Razumijevanje povijesti Hladnog rata ključno je kako bi razumjeli suvremene političke i geostrateške dinamike. Posrednički ratovi tijekom Hladnog rata imali su veliki utjecaj na mnoge regije diljem svijeta. Ti sukobi ostavili su trajne posljedice na političke, gospodarske i društvene strukture mnogih zemalja. Razumijevanje kako su ovi sukobi nastali i kako su oblikovali regionalnu dinamiku može pružiti ključne uvide za rješavanje sukoba i izgradnju mira u tim područjima danas.

Cilj ovoga rada je razumjeti ulogu posredničkih ratova kao oružanih konflikata u hladnoratovskom sukobu između SAD-a i Sovjetskog Saveza te analizirati njihov utjecaj na odnose između ove dvije supersile. Istraživačko pitanje ovog rada glasi: Je li Hladni rat preko posredničkih ratova za vrijeme njegova trajanja bio i implicitni oružani sukob dvaju suprotstavljenih vojno-političkih blokova i njihovih saveznika? Na njega ću nastojati odgovoriti u ovome radu kroz analizu oružanih sukoba koji su vođeni posredstvom Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza u drugim zemljama tijekom razdoblja Hladnog rata. Fokus rada je na analizi posredničkih ratova koji su se događali u Aziji i Africi, odnosno na Korejskom ratu, Vijetnamskom ratu, ratu u Afganistanu, ratu u Angoli i sukobima u Somaliji.

Ovaj rad započet ću teorijsko-metodološkim okvirom u kojem ću prikazati pregled relevantne literature o Hladnom ratu sa stajališta realizma te kratkim uvodom u metodologiju rada. U trećem dijelu prikazani su povijesni, politički i ideološki faktori koji su doveli do razvoja Hladnog rata. U četvrtom naslovu nalazi se pregled odnosa između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza tijekom Hladnog rata temeljem analize uzroka napetosti i sukoba, prikazom strategija koje se korištene te sami utjecaj posredničkih ratova na odnose između SAD-a i Sovjetskog Saveza. Peti dio obrađuje posredničke ratove temeljem opisa samoga koncepta, pregledom posredničkih ratova tijekom Hladnog rata te analizom i strategijama koje su korištene u posredničkim ratovima. Ovaj dio podijelila sam na dva dijela. Prvi dio bavi se posredničkim ratovima u Aziji (Korejski i Vijetnamski rat te rat u Afganistanu), a drugi dio posredničkim ratovima u Africi (rat u Angoli i sukobi u Somaliji). U šestom dijelu nalazi se analiza i prikaz promjene u odnosima između SAD-a i Sovjetskog Saveza nakon završetka Hladnog rata, uključujući razdoblje detanata, raspad Sovjetskog Saveza i uspostavu novih odnosa između Ruske Federacije (Rusije) i SAD-a. U završnom dijelu rada prikazan je sažetak glavnih nalaza i zaključaka, odgovor na istraživačko pitanje te formulacija glavnih lekcija koje se mogu izvući iz ovog razdoblja za suvremeni svijet.

2. TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR

Hladni rat, koji je trajao od kraja Drugog svjetskog rata do raspada Sovjetskog Saveza 1991. godine, može se analizirati s gledišta realizma, jedne od glavnih teorija međunarodnih odnosa (Jović, 2013: 15). Prema realizmu, međunarodni sustav je anarhičan, što znači da ne postoji centralna vlast koja bi regulirala ponašanje država. Umjesto toga, države su glavni akteri koji djeluju u svojim vlastitim interesima. Budući da Hladni rat podrazumijeva suprotnost interesa definiranu u terminima moći i vezan je za sami koncept ravnoteže snaga, geopolitičke strategije i slično, najbolje se može objasniti sa stajališta realizma. Anarhičnost međunarodnih odnosa jedna je od temeljnih postavki u paradigmi realizma: anarhija ih razlikuje od unutarnjih društvenih odnosa izgrađenih na principima hijerarhije, podređenosti, formalnopravnih normi i monopola vlasti. Stoga, može se reći da je nepostojanje jedinstvenih normi ponašanja u Hladnom ratu, te nemogućnost obje strane da se oslone jedna na drugu, dovelo do sukoba (Jović, 2013: 68).

Realizam je „najstarija i najutjecajnija teorija u proučavanju međunarodnih odnosa“ (Jović, 2013: 15). Države su ključni akteri u međunarodnoj politici, a teorija se fokusira na analizu međudržavnih odnosa. Mir je glavna vrijednost koju teorija nastoji postići, a države imaju odgovornost stvaranja i održavanja mira. Samoodržanje i opstanak države su njezini glavni interesi, jer samo stabilne države mogu osigurati mir. Slabost ili propast država dovode do nestabilnosti u međunarodnom sustavu. Realisti ističu da države ratuju i stvaraju mir, te da rat može biti odgovor na unutarnje krize. Mir je preduvjet za ostvarenje slobode, a države imaju dužnost zaštititi svoje građane i održavati stabilnost. Realisti odbacuju ideju globalne države ili univerzalnih vrijednosti, te smatraju da je država najefikasniji i najreprezentativniji oblik političke zajednice. Ukratko, realizam naglašava ulogu država, samoodržanje, važnost mira i analizu međudržavnih odnosa (Jović, 2013: 15-16).

Prema nekim realistima, međunarodni sustav je najstabilniji kada su u njemu prisutne samo dvije sile, odnosno kada je svjetski poredak bipolarni (Jović, 2013: 27). Nakon Drugog svjetskog rata, međunarodni poredak postao je bipolarni¹, odnosno, njime su dominirale

¹ U bipolarnom međunarodnom sustavu, svjetska politika organizira se oko dvije suprotstavljene sile, koje svojim ideologijama, saveznicima i politikama određuju globalni poredak. Ravnoteža moći između tih sila postaje ključni faktor stabilnosti i mira, jer se suparničke sile međusobno ograničavaju i izbjegavaju direktan sukob. Bipolarni sustav stvara predvidljive interakcije i jasniju raspodjelu snaga, što često vodi do očuvanja mira (Waltz, 1979: 42-43)

Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez, dok je međunarodni sustav prije Drugog svjetskog rata bio multipolaran (njime je vladalo čak sedam svjetskih sila: Velika Britanija, Francuska, SAD, SSSR, Njemačka, Japan i Italija) (Yazid, 2014: 122). Jedan od osnivača neorealističke škole međunarodnih odnosa, Kenneth Waltz, istaknuo je da je bipolarni međunarodni sustav, u kojem dominiraju samo dvije supersile (kao što su SAD i SSSR tijekom Hladnog rata), stabilniji od multipolarnog ili jednopolarnog sustava (Waltz, 1979: 161 prema Buzar 2017: 265). Prema njemu, to je zbog jasnije ravnoteže snaga i predvidljivih interakcija između suparničkih sila. Ravnoteža moći u bipolarnom sustavu doprinijela je održavanju ideoloških sukoba jer se smatralo da je poželjno imati relativno izjednačenu raspodjelu moći umjesto da se koncentrira u rukama jedne države.

Iako realisti nisu pobornici intervencija u druge zemlje, smatraju ih nužnim kada „kaos i anarhija u nekoj od država prijeti destabilizacijom koja bi imala za posljedicu ugrožavanje većeg broja drugih država, ili čak globalne sigurnosti (Jović, 2013: 22). Ako nestabilnost ili konflikt u drugoj zemlji prijeti destabilizacijom cijele regije ili globalne sigurnosti, realisti će zagovarati intervenciju kako bi se očuvala stabilnost. Njihove akcije vođene su stvarnošću, a ne idealima. Sve svoje intervencije u druge zemlje realisti vide (ili barem predstavljaju) kao samoobranu i, prema tome, kao pravedne. Kada spominjemo intervenciju, to ne podrazumijeva samo vojnu silu i ratove, već i učinkovitu ekonomsku blokadu i druge pritisne mjere koje bi mogle postići isti cilj (Jović, 2013: 22).

Budući da su nakon Drugog svjetskog rata postojala dva suprotstavljena bloka, Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez, ovi blokovi su se natjecali za globalnu prevlast, a Azija i Afrika su postale područja u kojima su se obje sile natjecale za utjecaj. Tijekom Hladnog rata, obje su strane podržavale vojne, političke i ekonomske saveznike u ovim regijama, što je potaknulo izbijanje brojnih sukoba. Azija i Afrika su prošle kroz razdoblje intenzivne dekolonizacije nakon Drugog svjetskog rata (Westad, 2009: 39). Kao rezultat toga, nove države su se osamostalile, ali su često bile suočene s unutarnjim sukobima, političkom nestabilnošću i rivalstvima među etničkim, vjerskim i političkim skupinama. Ove nestabilnosti često su se iskorištavale od strane suparničkih sila za poticanje posredničkih ratova. Osim toga, Azija i Afrika su bogate prirodnim resursima poput nafte, plina, minerala i drugih sirovina. Pristup i kontrola tih resursa često su izvor napetosti i sukoba. Vanjske sile, uključujući supersile Hladnog rata, često su podržavale suprotstavljene strane u ratovima kako bi osigurale pristup i kontrolu nad tim resursima. Val dekolonizacije koji je započeo krajem 1940-ih i gotovo završio do sredine 1970-ih imao je dvostruki učinak u kontekstu američke ideologije. S jedne strane,

pozdravljena je propast europskih kolonijalnih imperija od strane američke elite, jer je to otvorilo mogućnosti za širenje američkih političkih ideja i ekonomskih sloboda. Također, europske elite, koje su izgubile mnogo svog nekadašnjeg utjecaja nakon dva svjetska rata, sada su se mogle usredotočiti na obranu od komunizma i unutarnje reforme. Sudbina Trećeg svijeta, kao rezultat dekolonizacije, prešla je u američke ruke umjesto u europske. Međutim, dekolonizacija je povećala rizik da će Treći svijet prihvatiti kolektivističke ideologije (Westad, 2009: 42-43).

Korišteni dizajn istraživanja je mali 'n' jer se radi o analizi pet slučajeva², odnosno o pet posredničkih ratova. Odabir slučajeva, odnosno ratova koji su se vodili u Aziji (Korejski rat, Vijetnamski rat, rat u Afganistanu) i Africi (rat u Angoli, rat u Somaliji), temelji se na njihovoj važnosti, intenzitetu, trajanju i njihovom doprinosu globalnoj dinamici Hladnog rata. Ti slučajevi predstavljaju različite kontekste i karakteristike posredničkih ratova te će nam omogućiti raznoliku analizu i usporedbu. Analizirajući svaki pojedini rat, moći ćemo identificirati specifičnosti uključenih aktera, njihovih strategija i taktika vođenja rata, kao i njihove političke i ideološke svjetonazore. Za ta dva kontinenta odlučila sam se zato što su nakon Drugog svjetskog rata mnogobrojne zemlje Azije i Afrike stekle neovisnost od kolonijalnih sila i samim time navedeno područje bilo je plodno tlo za sukobe. Ovaj proces dekolonizacije izazvao je političke i socijalne nestabilnosti u tim regijama, otvarajući prostor za ideološke i vojne sukobe.

S obzirom na to da se radi o deskriptivnom pitanju, koristit ću kvalitativnu metodu prikupljanja podataka, odnosno koristit ću sekundarne izvore kao što su knjige, znanstveni članci i istraživači radovi koji se odnose na ovu temu. Na neki način radi se i o komparativnoj analizi različitih posredničkih ratova koji su vođeni od strane Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza tijekom Hladnog rata. Analizirat ću njihove ciljeve, saveznike i političke posljedice te identificirati sličnosti i razlike između sukoba kako bi stekli dublje razumijevanje uloge posredničkih ratova u hladnoratovskom sukobu. Metodologija ovog rada uključuje kombinaciju pregleda literature, analize sekundarnih izvora, komparativne analize, studije slučaja i kritičke analize. Kombinacija tih pristupa omogućit će nam dublje razumijevanje

² Metoda odabira slučajeva temeljena je na odabiru najreprezentativnijih i najznačajnijih posredničkih ratova koji su se odvijali na azijskom i afričkom kontinentu, s naglaskom na one koji su uključivali direktnu podršku ili intervenciju Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza.

posredničkih ratova tijekom Hladnog rata i njihove važnosti u kontekstu odnosa između SAD-a i Sovjetskog Saveza.

3. POVIJEST I UZROCI HLADNOG RATA

Početak Hladnog rata označio je početak jednog od najvažnijih razdoblja u povijesti 20. stoljeća, obilježenog geopolitičkim sukobom između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Ubrzo nakon završetka Drugog svjetskog rata, svijet se suočio s novim izazovima i promjenama koje su dovele do razdvajanja Istoka i Zapada, te stvaranja dva suprotstavljena ideološka i politička bloka. S jedne strane bio je Sovjetski Savez i zemlje članice Varšavskog pakta koje su činile Istočni blok, a s druge strane Zapadni blok u kojem su se nalazile Sjedinjene Američke Države i države Zapadne Europe. „Komunizam, kao zaseban oblik socijalizma razvijen u Sovjetskom Savezu, od samog početka je bio antiteza kapitalističkoj ideologiji koju su predstavljale Sjedinjene Američke Države, svojevrsna alternativa budućnosti za koju će se ljudi sami izboriti,“ (Westad, 2017: 79). Realistički pristup u analizi početka Hladnog rata ističe da su ideologije bile ključni faktor u oblikovanju sukoba. Realistički pristup politici smatra da države djeluju na temelju vlastitih nacionalnih interesa i moći, a ne na temelju ideala ili moralnih vrijednosti. U kontekstu Hladnog rata, obje supersile su se vodile svojim nacionalnim interesima i nastojale ostvariti svoju dominaciju. Realistički pristup nam omogućava da sagledamo širu sliku i shvatimo da su ideologije bile središnji pokretač sukoba, ali da su realni interesi i moć također odigrali ključnu ulogu u oblikovanju početka Hladnog rata i podjele na Istočni i Zapadni blok.

Na kraju Drugog svjetskog rata, Europa je bila teško razorena gospodarski i infrastrukturno. Mnoge zemlje su bile suočene s ogromnim financijskim teretom, masovnim uništenjem gradova i industrije, te raseljavanjem stanovništva. Obnova Europe zahtijevala je značajna sredstva i podršku izvana. Prvo, ratna razaranja i gubitak ljudskih života doveli su do teške ekonomske krize u Europi. Mnoge zemlje su bile razorene, industrija je bila devastirana, a infrastruktura uništena. Obnova nakon rata zahtijevala je značajna financijska sredstva i resurse. Europljani su htjeli obnovu, mir, ekonomski uspješnu budućnost, a izlaz iz situacije nudili su sovjetski komunizam i američki kapitalizam (Westad, 2017: 82). Sve ove nestabilnosti i napetosti pridonijele su pojačanom strahu i nepovjerenju između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. „Američki dužnosnici smatrali su Sovjetski Savez glavnom prijetnjom“ (Jervis, 2001: 48) jer su interpretirali nestabilnost u Europi kao pokušaj

Sovjetskog Saveza da proširi svoj utjecaj i ideologiju. U tom kontekstu, Marshallov plan je bio ključni faktor u obnovi Europe i smanjenju napetosti između SAD-a i Sovjetskog Saveza.

Pokrenut 1947. godine, ovaj plan je predstavljao ekonomsku pomoć Sjedinjenih Američkih Država zemljama Zapadne Europe, uključujući i one koje su bile pod utjecajem Sovjetskog Saveza (Westad, 2017: 122). Cilj plana bio je obnoviti gospodarstva zemalja pogođenih ratom, poboljšati uvjete života stanovništva i spriječiti daljnje širenje komunizma. Marshallov plan je pružio financijsku podršku i tehničku pomoć za obnovu industrije, infrastrukture, poljoprivrede i trgovine. Sjedinjene Američke Države su putem ovog plana željele osigurati utjecaj u Europi i spriječiti daljnji prodor komunizma koji je bio podržan od strane Sovjetskog Saveza. On je imao značajan utjecaj na stabilizaciju Europe i suzbijanje potencijalnih ekonomskih i socijalnih kriza. Marshallov plan je također ojačao savezništvo između SAD-a i europskih država te doprinio jačanju kapitalističkog modela i ideja demokracije u Europi. Unatoč tome, politički jaz između SAD-a i Sovjetskog Saveza se produbljivao, a napetosti su se povećavale. Iako je Marshallov plan bio usmjeren na obnovu i podršku, Sovjetski Savez ga je doživljavao kao pokušaj SAD-a da proširi svoj utjecaj u Europi i da iskoristi ekonomsku pomoć kako bi nametnuo svoj kapitalistički model. Ta percepcija dodatno je doprinijela jačanju nepovjerenja između dvije supersile i ubrzala proces podjele Europe na Istočni i Zapadni blok, koji je bio jedan od ključnih elemenata Hladnog rata.

Hladni rat koji je uslijedio između SAD-a i Sovjetskog Saveza bio je, između ostalog, rezultat ideološkog i geopolitičkog suparništva te utrke u obnovi i razvoju ekonomije te vojne moći. „Porijeklo Hladnog rata nalazi se u dva procesa koja su se zbivala početkom dvadesetog stoljeća. Jedan je bio preobrazba Sjedinjenih Američkih Država i Rusije u dinamične imperije opsjednute vlastitom globalnom misijom. Drugi je bio zaoštavanje ideološke borbe između kapitalizma i njegovih kritičara“ (Westad, 2017: 117). Ukupno gledajući, kaotično stanje nakon Drugog svjetskog rata, kombinirano s ideološkim razlikama, podjelom Njemačke i cijele Europe, utrkom u naoružanju i sukobima diljem svijeta, stvorilo je plodno tlo za početak Hladnog rata između SAD-a i Sovjetskog Saveza. Oba bloka su se natjecala za prevlast i globalni utjecaj, koristeći političke, vojne i ekonomske strategije kako bi proširili svoje sfere utjecaja i podržali svoje saveznike. Ova nova geopolitička stvarnost izazvala je velike posljedice i oblikovala međunarodne odnose tijekom sljedećih desetljeća.

„Promjene u tehnologiji ratovanja su, osim ideologija, ubrzale napredak u globalnoj ravnoteži snaga. Moć atomske bombe iz korijena je izmijenila prirodu ratovanja i ubrzo ju učinila

žarištem međunarodnih odnosa“ (Painter, 2002: 19). Sjedinjene Američke Države su prve razvile i upotrijebile atomsku bombu protiv Japana 1945. godine. Ta demonstracija sile dovela je do straha i tjeskobe drugih zemalja, posebno Sovjetskog Saveza, koji su shvatili da bi nuklearno oružje moglo dramatično promijeniti vojne ravnoteže i globalnu politiku.

Prvo, atomska bomba je pokazala ogromnu razornu moć koju su države mogle imati u svom arsenalu. „Sovjetski Savez, Velika Britanija i ostale države su, nakon pojave oružja za masovno uništenje, izrazile želju za razvojem vlastitog atomskog oružja, dok su Sjedinjene Američke Države nastojale očuvati svoju vodeću ulogu u atomskom naoružanju“ (Painter, 2002: 19). Drugo, nuklearno oružje je također utjecalo na dinamiku Hladnog rata jer je postalo ključna komponenta vojne moći i vanjske politike. I – treće, u kontekstu tehnološkog napretka u ratovanju i utjecaja atomske bombe na Hladni rat, važno je napomenuti da je nuklearna ravnoteža straha, poznata i kao doktrina međusobnog uništenja³ igrala ključnu ulogu u održavanju relativnog mira između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Natjecanje za nuklearno naoružanje dovelo je do izgradnje velikih arsenala i stvaranja političkog okruženja u kojem su nuklearne sile bile ključne i određivale su međunarodnu politiku. To je dovelo do straha od nuklearnog uništenja te potaknulo perpetuiranu utrku u naoružanju⁴ između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza.

³ MAD – eng. *Mutually Assured Destruction*

⁴ Supersile su pokušavale nadmašiti jedna drugu u razvoju nuklearnog oružja, interkontinentalnih balističkih projektila (ICBM), strateških bombardera i drugih tehnoloških inovacija vezanih uz nuklearno naoružanje. Ova utrka u naoružanju rezultirala je stvaranjem golemih arsenala nuklearnog oružja s kojima su obje strane mogle nanijeti nenadoknadivu štetu jedna drugoj.

4. POSREDNIČKI RATOVI TIJEKOM HLADNOG RATA

Iako ne postoji općeprihvaćena ili standardna definicija, važno je razmotriti pojam „posrednički rat“ (eng. *proxy war*) koji nije nov fenomen u međunarodnoj politici. Na temeljnoj razini, posrednički rat predstavlja „neizravno uključenje treće strane u sukob kako bi stekli strateški ishod“ (Mumford, 2013: 1). Tijekom Hladnog rata, posrednički ratovi igrali su važnu ulogu u odnosu između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Uobičajena definicija termina "rat putem posrednika" u razdoblju Hladnog rata je „rat između regionalnih država koji se može smatrati zamjenom za izravni sukob između supersila“ (Bar-Siman-Tov, 1984: 263). Posrednički ratovi su bili oružani sukobi koji su se odvijali između država ili grupa koje su podržavale suprotstavljene ideologije i ciljeve SAD-a i Sovjetskog Saveza, ali su sami sukobi bili lokalizirani na određenim geografskim područjima. Hladnoratovski posrednički ratovi obično su bili u obliku pomoći pobunjeničkim snagama ili snagama države kroz transfer novca, opskrbu oružjem/tehnologijom i slično (Yeisley, 2011: 79). Karl Deutsch je 1964. godine posredničke ratove opisao kao „međunarodni sukob između dviju stranih sila, koji se vodi na tlu treće zemlje; prerušen u sukob oko unutarnjeg pitanja te zemlje u kojem su se ljudstvo, resursi i teritorij te zemlje koristili kao sredstvo za postizanje pretežno stranih ciljeva i strategija“ (Mumford, 2013: 40). Ovi ratovi su se događali izvan teritorija SAD-a i Sovjetskog Saveza te su uključivali treće strane koje su primale vojnu, financijsku i političku podršku od jedne od dvije supersile. Hladni rat je obilovao situacijama u kojima su posrednički akteri imali snažan utjecaj nad glavnim akterima (Marshall, 2016: 185). Suprotstavljene strane u ovim sukobima obično su predstavljale ideološki sukob između komunizma i kapitalizma.

Posrednički ratovi su bili važan aspekt Hladnog rata jer su omogućili SAD-u i Sovjetskom Savezu da šire svoj utjecaj i bore se za prevlast u globalnoj areni bez izravnog suočavanja i izbivanja otvorenog sukoba između dviju supersila. Ovi sukobi su imali značajan utjecaj na političke, ekonomske i društvene promjene u pogođenim zemljama i često su rezultirali ogromnim ljudskim žrtvama i razaranjem. Najraniji hladnoratovski primjer subnacionalnog posredničkog rata bio je Grčki građanski rat 1946.-1949., komunistički ustanak koji su podržale Jugoslavija i Bugarska, a kojem se suprotstavila grčka regularna vojska uz potporu Sjedinjenih Država i Ujedinjenog Kraljevstva (Yeisley, 2011: 80).

U posredničkim ratovima, važna je i prisutnost nevladinih aktera, jer oni također imaju ulogu u tim ratovima, što može biti neizbježno u kontekstu Hladnog rata (Mumford, 2013: 40). Mnogi posrednički ratovi iz razdoblja Hladnog rata ne bi se mogli dogoditi bez prethodno

postojećih lokalnih napetosti koje su bile spremne za iskorištavanje. Suprotstavljene sile angažirali su treće strane⁵ kako bi vodile sukob umjesto njih. Oni su pružali vojnu, financijsku, političku i obavještajnu podršku svojim posrednicima kako bi ojačali njihove kapacitete za borbu. Val dekolonizacije koje je počeo krajem četrdesetih godina prošlog stoljeća otvorio je prostor za vlast i ideološke sukobe (Westad, 2009: 42-43). Mnoge zemlje su toga su bile podijeljene unutarnjim sukobima između različitih etničkih, vjerskih ili ideoloških skupina koje su se borile za kontrolu nad vlašću. U mnogim slučajevima, SAD i Sovjetski Savez podržavali su određene pobunjeničke skupine koje su se ideološki ili politički uklapale u njihove interese⁶. Osim toga, za SAD i Sovjetski Savez, Azija i Afrika su bile područja koja su obećavala političku i ekonomsku važnost, stoga su bile ključne za obje supersile.

⁵ Osim država, posrednički ratovi često uključuju i različite nevladine aktere kao što su gerilske skupine, pobunjenici ili terorističke organizacije. Svaki od ovih aktera može imati svoje motive i ciljeve u sukobu, a njihova prisutnost može dodatno složiti dinamiku rata.

⁶ Na primjer, SAD i Sovjetski Savez podržavali su određene nevladine aktere, poput gerilskih skupina, radi ostvarivanja političkih, vojnih i ekonomskih interesa. Motivi za podršku obuhvaćali su političke ciljeve, proširivanje vojnog utjecaja i kontrolu nad resursima, kao i ideološke sukobe između komunizma i kapitalizma.

5. POSREDNIČKI RATOVI U AZIJI

Borba i rivalstvo između američkih i sovjetskih sila koje su započele u Europi proširile su se na regiju istočne i jugoistočne Azije i dominirale su politikom i gospodarskim odnosima od kasnih 1940.-ih do raspada Sovjetskog Saveza 1991. godine (Yazid, 2014: 126). U Aziji su se tijekom Hladnog rata dogodili neki značajni posrednički ratovi⁷. Na primjer, Korejski rat (1950.-1953.) bio je sukob između Sjeverne Koreje, podržane od strane Sovjetskog Saveza i Kine i Južne Koreje, podržane od strane SAD-a i UN-a. Vijetnamski rat (1955.-1975.) također je bio ključni posrednički rat u kojem su SAD podržavale Južni Vijetnam, dok je Sjeverni Vijetnam podržavao Sovjetski Savez i Kina⁸. Ovi posrednički ratovi u Aziji imali su različite ciljeve za SAD i Sovjetski Savez. SAD je uglavnom nastojao zaustaviti širenje komunizma i podržavati prozapadne saveznike, dok je Sovjetski Savez želio proširiti svoju sferu utjecaja i podržavati komunističke režime. Nedržavni akteri, poput pobunjeničkih grupa i gerilskih snaga, igrali su važnu ulogu u tim sukobima. Oni su se često borili protiv vlasti podržanih od strane SAD-a ili Sovjetskog Saveza i mogli su značajno utjecati na ishode sukoba.

Tijekom Hladnog rata i tih posredničkih ratova, Azija i Afrika su doživjele velike promjene. Ovi sukobi su imali ozbiljne posljedice po lokalno stanovništvo, uključujući gubitak života, raseljavanje i uništavanje infrastrukture. Osim toga, sukobi su često produbljivali podjele u društvima, izazivali političke nestabilnosti i utjecali na gospodarski razvoj. Sumirano, posrednički ratovi u Aziji i Africi tijekom Hladnog rata predstavljali su jedan od ključnih aspekata globalne politike. Oni su oblikovali političku kartu tih regija, utjecali na međunarodne odnose i ostavili trajne posljedice na lokalno stanovništvo.

⁷ Ti sukobi često bili rezultat političkih, ideoloških i nacionalističkih podjela unutar samih zemalja u tom području.

⁸ Kina, kao treća velika sila tog razdoblja, također imala značajan utjecaj na posredničke ratove u Aziji. Kina je podržavala komunističke snage i pružala vojnu pomoć zemljama poput Sjeverne Koreje i Sjevernog Vijetnama. Njezina podrška imala je važan utjecaj na ishode sukoba i dinamiku međunarodnih odnosa.

5.1. KOREJSKI RAT

Korejski rat je bio jedan od značajnih događaja tijekom Hladnog rata koji je imao dubok utjecaj na međunarodne odnose. Ovaj rat je započeo je 25. lipnja 1950. godine kada je Sjeverna Koreja iznenada napala Južnu Koreju s namjerom da ujedini cijeli poluotok pod svojom vlašću⁹. Bio je to sukob između Sjeverne Koreje, koja je bila podržana od strane Sovjetskog Saveza i komunističke Kine, i Južne Koreje, koju su podržavale Sjedinjene Američke Države i njezini saveznici. Korejski rat je posrednički rat zato što se „američke i sovjetske trupe nisu izravno sukobile iako je Sovjetski Savez imao veliki broj vojnika u DNR Koreji kao logističku potporu sjevernokorejskoj vojsci“ (Šabanić, 2014: 125). Korejski rat je izazvao značajne promjene u tijeku Hladnog rata. Glavni razlog izbijanja Korejskog rata leži u podjeli Korejskog poluotoka nakon završetka Drugog svjetskog rata. Pod vodstvom Sjedinjenih Američkih Država, vojne snage UN-a, sastavljene uglavnom od američkih i južnokorejskih vojnika, intervenirale su kako bi zaustavile napredovanje sjevernokorejske vojske. U listopadu 1950., kada su snage Ujedinjenih naroda napredovale prema korejsko-kineskoj granici, Kina i Mao Ce-tung su poslali vojnu pomoć Sjevernoj Koreji (Završki, 2015: 112). Kina se uključila u sukob na strani Demokratske Narodne Republike Koreje (DNR Koreje), te je sukob dostigao fazu pat-pozicije u kojoj nijedna strana nije bila nadmoćna (Šabanić, 2014: 126).

Tijekom rata, koristile su se različite strategije. Sjeverna Koreja i Kina koristile su taktiku masovnih napada, s ciljem potpune vojne pobjede. Južna Koreja i UN snage usredotočile su se na obranu, održavanje položaja i postupno vraćanje izgubljenih teritorija. Američke zračne snage su aktivno sudjelovale u bombardiranju Sjeverne Koreje, dok su kineske snage koristile gerilski rat i iznenađujuće napade. Tijekom sukoba, vođeni su pregovori i inicijative za mir, poput pregovora na liniji razgraničenja i razmjene ratnih zarobljenika. Dakle, i unutarnji i vanjski čimbenici, uključujući strah od širenja komunizma i geopolitičke interese Sjedinjenih Država, bili su ključni za odluku američkog predsjednika Harryja S. Trumana da intervenira u Koreji i brani Južnu Koreju od sjevernokorejske invazije (Archives.gov, 2021).

Primarni cilj SSSR-a nakon završetka Drugog svjetskog rata bilo je osigurati svoje granice. Kako bi postigli taj cilj, SSSR je koristio istočnoeuropske zemlje kao „tampon-osiguranje“ na

⁹ Korejski rat, koji je izbio 1950. godine, proizlazi iz podjele Korejskog poluotoka nakon Drugog svjetskog rata. Japanski protektorat nad Korejom od 1910. godine ima važnu ulogu u razumijevanju konteksta rata. Nakon što je Japan kapitulirao 1945. godine, Koreja je bila podijeljena na Sjevernu Koreju, koju su podržavali Sovjetski Savez, i Južnu Koreju, koju su podržavale Sjedinjene Američke Države. To je postavilo temelje za kasniji sukob između dviju Koreja i njihovih saveznika (afe.easia.columbia.edu, 2023)

jednoj strani, a sljedeći korak bila je Koreja. „SSSR je objavio rat poraženom Japanu i zauzeo Koreju, zaustavljajući se na 38. paraleli, te je započeo pripreme za uspostavljanje komunističke države na Korejskom poluotoku“ (Šabanić, 2014: 130). U Korejskom ratu SSSR je koristio različite metode kako bi održao nestabilno stanje u Republici Koreji, posebno na jugu. Njihov cilj bio je potkopati vladavinu Južne Koreje i proširiti svoj utjecaj na cijeli Korejski poluotok. Jedna od metoda koju su koristili bilo je ubacivanje komunističkih špijuna na jug kako bi širili subverzivne aktivnosti i prikupljali obavještajne informacije (Šabanić, 2014: 131). Ovi špijuni su se infiltrirali u različite segmente društva, uključujući političke krugove, vojsku, obrazovne institucije i javne službe. Njihova uloga bila je širiti komunističku propagandu, prikupljati tajne informacije i destabilizirati vladu Južne Koreje. Unošenje komunističkoga propagandnog materijala također je bila uobičajena pojava. Letci, novine, knjige i drugi materijali s komunističkim sadržajem distribuirani su kako bi utjecali na javno mnijenje i potkopali vjeru u vladu Južne Koreje. Ova propaganda je često bila usmjerena na poticanje socijalnih nemira, širenje nezadovoljstva među radnicima i poticanje pobune protiv postojećeg političkog sustava. Izazivanje socijalnih nemira također je bila jedna od taktika koju je komunistički blok koristio. Organizirani prosvjedi, štrajkovi, masovni nemiri i druge oblike društvene nestabilnosti poticali su se kako bi se oslabila vladavina Južne Koreje. Ovi nemiri stvarali su kaos i nasilje te su često bili iskorišteni kao prilika za daljnje infiltracije i širenje komunističkog utjecaja. Sve ove metode korištene od strane komunističkog bloka imale su za cilj održavanje nestabilnog stanja u Republici Koreji i sprječavanje jačanja južnokorejske vlasti. Pomoću špijunaže, propagande i socijalnih nemira, komunistički blok nastojao je održati podijeljenost na Korejskom poluotoku i proširiti svoj utjecaj.

Jedna od strategija koja je bila razmatrana tijekom Hladnog rata bila je upotreba moćnog oružja kao što je atomska bomba kako bi se postigla odlučujuća prednost na bojištu. Unatoč tome što su američke snage bile tehnički superiornije, njihova žestoka zračna bombardiranja nisu uspjela slomiti otpor komunističkih snaga u Koreji. Ideju o korištenju atomske bombe podržavali su vojni zapovjednici poput generala Douglasa MacArthura i Curtisa LeMaya. Međutim, glavnina američkih političara na čelu sa šefom Bijele kuće bila je u konačnici protiv takvog poteza, jer su bili svjesni katastrofalnih posljedica atomske bombe koje su vidjeli u Japanu. Kao alternativu, SAD su se odlučile osloniti na svoju superiornu pomorsku i zračnu moć kako bi postigle pobjedu nad komunističkim snagama u Koreji. Odluka da se ne koristi atomska bomba, već da se osloni na konvencionalnu moć, predstavljala je strategiju koja je bila usklađena s političkim ciljevima i osiguravala umjerenu reakciju unutar međunarodne zajednice.

Nakon dvije godine sukoba postalo je očito da niti jedna strana nije u mogućnosti nadvladati protivnika, što je potaknulo intenzivnije napore za postizanje primirja. Dvije ključne promjene koje su pridonijele završetku rata bile su Staljinova smrt u ožujku 1953. godine i dolazak Dwighta D. Eisenhowera na mjesto predsjednika SAD-a dva mjeseca ranije. Ove promjene u vodstvu potaknule su brže razgovore o diplomatskom rješavanju sukoba. Međutim, primirje nije postignuto sve do 1953. godine (Završki, 2015: 115). Korejski rat završio je bez jasnog pobjednika, s „trajnim prekidom vatre“ te je rezultirao pat-pozicijom. Nakon tri godine intenzivnih sukoba, zaraćene strane (Kina, UN i Demokratska Narodna Republika Koreja) postigle su primirje i potpisale Panmunjomsku deklaraciju 27. srpnja 1953. u Sjevernoj Koreji (Šabanić, 2014: 126). Ova deklaracija uspostavila je Demilitariziranu zonu (DMZ) kao granicu između Sjeverne Koreje i Južne Koreje i formalno obilježila prekid borbenih djelovanja.

Razlozi za pat-poziciju i nedostatak jasnog pobjednika su mnogobrojni. Između ostalog, intervencija Kine u ratu 1950. godine povećala je složenost sukoba, a pristupili su i vojnici iz drugih zemalja kao dio UN vojnih snaga koje su podržavale Južnu Koreju. Unatoč nedostatku jasnog pobjednika, Korejski rat ima dugotrajne posljedice i ostavlja naslijeđe podijeljene Koreje i napetosti između Sjevera i Juga. Ovaj sukob između globalnih sila, SAD-a i Sovjetskog Saveza, ograničavao je akcije i mogućnosti pobjede jedne strane nad drugom. Korejski rat završio je s velikim brojem žrtava. SAD je imao 157.000 žrtava (poginulih, ranjenih i nestalih), Koreja 1,3 milijuna žrtava, od kojih je 415.000 bilo poginulih, dok je broj komunističkih žrtava premašio 2 milijuna (Završki, 2015: 115). Koreja je ostala podijeljena duž 38. paralele (Šabanić, 2014: 126), granice koja je postavljena prije izbijanja rata.

5.2. VIJETNAMSKI RAT

Tijekom Indokineskog rata 1946.-1954. Sjedinjene Američke Države su se postupno uključivale kako bi podržale Francusku, koja je bila njihov saveznik i kolonijalna sila u regiji. U početku, SAD su pružale financijsku i vojnu pomoć Francuskoj kako bi joj pomogle u borbi protiv Vietmina i komunističkog pokreta. „Vietnam je bio jedina zemlja u kojoj je komunizam od samog početka bio izravni i dominantni izdanak nacionalizma; čak i u zemljama gdje je komunistički pokret bio snažan, kao u Kini, Koreji ili Indoneziji, njegovo jačanje bilo je postupno i njegovi protivnici bili su podjednako jako, ako ne i jači (Westad, 2017: 321-322). SAD su vidjele rat u Vijetnamu kao dio šireg sukoba između demokracije i komunizma te su željele spriječiti širenje komunizma u regiji. Godine 1950., SAD su počele pružati financijsku pomoć Francuskoj u ratu protiv Vietmina. Taj se angažman postupno povećavao, a 1954. SAD su pokrivali gotovo 80% troškova francuskog rata (Encyclopedia.com, 2019). Također su pružali vojne savjetnike i opremu francuskim snagama. Nakon bitke kod Dien Bien Phua¹⁰ sklopljen je 1954. Ženevski sporazum kojim je Indokina podijeljena na Sjeverni Vijetnam (pod kontrolom komunističke vlade) i Južni Vijetnam (pod kontrolom vlade koja je podržavana od strane Zapada) (Painter, 2002: 73). SAD su pristale na ovaj sporazum, ali su istodobno nastavile pružati potporu Južnom Vijetnamu. Tijekom 1950-ih i ranih 1960-ih, SAD su nastavile pružati financijsku, vojnu i obavještajnu pomoć Južnom Vijetnamu. Osim toga, američki vojni savjetnici su bili prisutni kako bi obučavali i podržavali Južni Vijetnam u njihovoj borbi protiv komunističkih pobunjenika. Situacija se značajno promijenila s eskalacijom američkog angažmana u Vijetnamu tijekom 1960-ih. SAD su počele slati sve veći broj vojnika i aktivno su se uključile u borbu protiv komunističkih snaga. „Do 1968. godine broj američkih vojnika u Vijetnamu dostigao je 535.000“ (Painter, 2002: 98).

Glavni razlog zašto je 1968. porastao sovjetski interes za zemlje Trećeg svijeta bila je situacija u Vijetnamu. Sve do Tetske ofanzive¹¹ Moskvu je Indokina zabrinjavala prije svega kao prepreka detantu - sve dok su Amerikanci bili uključeni u rat u Vijetnamu, Sovjeti nisu mogli očekivati značajan napredak u smanjenju globalne međunarodne napetosti (Westad, 2009: 227). Tek kada se javno mnijenje u Sjedinjenim Državama počelo okretati protiv rata zbog visoke cijene koju su Amerikanci plaćali za njegovo vođenje, određeni članovi sovjetskog

¹⁰ koja je bila 1954. godine i u kojoj je Francuska doživjela poraz (Painter, 2002: 73)

¹¹ Višemjesečna ofanziva sjevernovijetnamskih snaga i snaga Vietkonga na američke i južnovijetnamske položaje pokrenuta na vijetnamsku novu godinu koja je u svom trajanju od siječnja do rujna 1968. rezultirala pat-situacijom

Centralnog komiteta postali su zainteresirani za izgleda da Vijetnam pobijedi. Kada je novi predsjednik SAD-a Richard Nixon 1969. naredio hitno povlačenje iz Vijetnama, zagovornici aktivnijeg pristupa Trećem svijetu unutar Centralnog komiteta počeli su koristiti Indokinu kao argument za pružanje veće pažnje Aziji, Africi i Latinskoj Americi (Westad, 2009: 227).

Iz realističke perspektive, američki motivi u Vijetnamskom ratu mogu se promatrati kao ograničeno racionalni s obzirom na to da SAD nije imao izravne ili eksplicitne nacionalne interese u Vijetnamu (Bunyavejchewin, 2011: 383). U smislu klasičnih nacionalnih sigurnosnih prioriteta, Vijetnam nije bio neposredna prijetnja američkoj teritorijalnoj cjelovitosti ili vitalnim interesima. Međutim, važno je istaknuti da su američki motivi uključivali šire geopolitičke i ideološke faktore koji su oblikovali njihovu percepciju i politiku prema Vijetnamu. U kontekstu Hladnog rata, SAD je bio vođen strahom od širenja komunizma i ideje "domino efekta" prema kojoj bi pad Vijetnama u ruke komunista mogao potaknuti slične promjene u drugim dijelovima jugoistočne Azije (Dw.com, 2014). Također, postojala je želja za održavanjem američkog utjecaja i prestiža kao svjetske supersile. Američki politički vrh vjerovao je da se mora suprotstaviti komunističkom proširenju i podržati Južni Vijetnam kako bi se očuvala vjerodostojnost Sjedinjenih Država kao zaštitnika slobode i demokracije u svijetu¹².

John Kennedy naslijedio je 1961. vijetnamski problem od predsjednika Eisenhowera, ali nije imao dovoljno vremena ni prilike da se u potpunosti suoči s njim i razvije jasnu strategiju. Umjesto toga, njegova politika u Vijetnamu počela je kliziti nizbrdo prema sve većem američkom uplitanju, iako je Kennedy bio protiv slanja redovnih američkih postrojbi u Indokinu. Njegova politika u vezi s Vijetnamskim ratom karakterizirana je postupnim povećanjem vojnog angažmana Sjedinjenih Država, ali izbjegavanjem slanja velikog broja američkih postrojbi. Glavni fokus Kennedyjeve politike bio je reforma Južnog Vijetnama te jačanje vojnih snaga i zrakoplovstva te zemlje. Kada je Kennedy preuzeo dužnost, Sjedinjene Države su imale samo šest stotina savjetnika u Južnom Vijetnamu, iako ih je prije toga bilo šesnaest tisuća (Westad, 2017: 325). Američki zrakoplovi i helikopteri su prevozili južnovijetnamske vojnike, čak i na teritoriju Sjevernog Vijetnama (Westad, 2017: 325). Međutim, Kennedyjeva politika imala je svoje nedostatke. On je promatrao oba Vijetnama kao

¹² „Poslije Korejskog rata Sjedinjene Države jasno su istaknule da neće prihvatiti ujedinjeni Vijetnam pod komunističkom vlašću i da će se radije odlučiti na intervenciju nego dopustiti da Ho Ši Min ostvari svoje ciljeve“ (Westad, 2009: 239)

dvije odvojene zemlje, što je dovelo do pogrešnog zaključka da vojne akcije Sjevernog Vijetnama predstavljaju invaziju podupiranu komunističkim silama, posebno Kinom. Ta je pogrešna percepcija prenesena od studenog 1963. na novog predsjednika Lyndona B. Johnsona i direktno povezala Vijetnamski rat s Hladnim ratom (Westad, 2017: 326). Lyndon Johnson, koji je naslijedio predsjedničku dužnost nakon atentata na Johna F. Kennedyja, imao je ključnu ulogu u Vijetnamskom ratu. Pokazao je izuzetan angažman i predanost Vijetnamskom ratu te stanju američkih vojnih snaga. Johnsonova politika u Vijetnamskom ratu rezultirala je sve većim angažmanom SAD-a i povećanjem broja vojnika na terenu. „Godine 1965. naredio je slanje još vojnika u Vijetnam, s tadašnjih 75.000 na 125.000“ (History.com, 2009). Rastući broj američkih žrtava i ratna vijest koja je dolazila iz Vijetnama potaknuli su proturatni pokret u SAD-u. Johnsonova administracija suočila se s izazovima u vođenju rata i istovremenom održavanju unutarnje stabilnosti i podrške domaćeg stanovništva.

SAD su bile uključene u Vijetnamski rat sve do 1973. godine, kada su potpisani Pariški sporazumi¹³ koji su označili kraj američkog angažmana u ratu. Ratna situacija i dalje se pogoršavala, a 1975. godine komunističke snage su konačno osvojile Južni Vijetnam, čime je zemlja potpuno postala pod kontrolom Vijetnamskog sjevera. Vijetnamski rat bio je iznimno kontroverzan u Sjedinjenim Državama, izazivajući masovne prosvjede i političke podjele u zemlji. Važno je naglasiti da je Vijetnamski rat imao značajan utjecaj na Sjedinjene Države. Ovaj dugotrajni sukob izazvao je gubitak velikog broja američkih života¹⁴. Osim toga, rat je podijelio američko društvo gotovo ga traumatizirajući te izazivajući intenzivne proteste i kontroverzne rasprave o opravdanosti američkog angažmana u Vijetnamu.

¹³ Prema tim sporazumima, Sjedinjene Države su povukle svoje snage iz Vijetnama, dok su komunističke snage nastavile svoju ofenzivu protiv Južnog Vijetnama

¹⁴ „...do početka 1973. kada su posljednje američke vojne snage napustile Vijetnam, poginulo skoro 59.000 pripadnika oružanih snaga.“ (Painter, 2002: 103).

5.3. RAT U AFGANISTANU

Afganistan se kao srednjoazijska zemlja bez izlaza na more tradicionalno nalazila između interesa velikih sila i često je bio izložen njihovom utjecaju. U drugoj polovici 20. stoljeća, Afganistan je postao žarištem hladnoratovskih zbivanja. S obzirom na društvenu razjedinjenost, nerazvijenost i važan geostrateški položaj, Afganistan nije imao mnogo izbora kako bi izbjegao utjecaj tih sila. Posrednički rat u Afganistanu tijekom Hladnog rata trajao je od 1979. do 1989. godine. Rat je započeo sovjetskom invazijom na Afganistan u prosincu 1979. godine. Ovim događajem započeo je brutalan, desetljeće dug pokušaj Moskve da obuzda afganistanski građanski rat i zadrži prijateljsku i socijalističku vladu na svojoj granici. Bio je to prijelomni događaj Hladnog rata, koji je označio jedini put kada je Sovjetski Savez napao zemlju izvan Varšavskog bloka (history.state.gov, 2023). Sovjetski Savez je intervenirao u Afganistanu radi sprječavanja mogućeg rušenja komunističke vlade i širenja nemira izazvanih radikalnim muslimanskim pokretima. Svoju intervenciju opravdavao je potrebom za očuvanjem komunističke vlasti i stabilnosti u Afganistanu, koji je smatran važnim strateškim saveznikom. SAD su pak vidjele intervenciju Sovjetskog Saveza kao prijetnju regionalnoj stabilnosti i svojim interesima u regiji Bliskog istoka.

Tijekom rata, afganistanski mudžahedini, koji su bili protivnici sovjetskog režima, borili su se protiv sovjetske vojske i afganistanske komunističke vlade. Mudžahedini su bili podržani od strane Sjedinjenih Američkih Država, Pakistana, Saudijske Arabije i drugih zemalja koje su se protivile sovjetskom širenju utjecaja. „Sovjetska okupacija Afganistana potkraj prosinca 1979. godine zajedno s američkom reakcijom privela je detant kraju i obilježila početak kratkog, ali intenzivnog razdoblja sovjetsko-američkih konfrontacija“ (Painter, 2002: 132). SAD je bio oprezan u vezi izravne veze s ratom u Afganistanu, s obzirom da su nedavno završili svoje iskustvo u Vijetnamu. Umjesto toga, koristili su neizravne kanale za pružanje pomoći mudžahedinima, usmjeravajući novac kroz Pakistan i njegove obavještajne agencije. Washington je snažno podržavao i poticao Saudijsku Arabiju, Pakistan, Egipat i Izrael, svoje tradicionalne saveznike, da pruže pomoć mudžahedinima. Američka podrška mudžahedinima bila je dio šire strategije koja je imala za cilj oslabiti Sovjetski Savez i natjerati ga na povlačenje iz Afganistana. Administracija predsjednika SAD-a Jimmyja Cartera te njegova nasljednika od 1981. Ronalda Reagana odgovorile su na sovjetsku invaziju na Afganistan 1979. naoružanjem, financiranjem i obukom novonastalih afganistanskih mudžahedina (Mumford, 2013: 41).

Rat je bio iznimno krvav i brutalan, s velikim brojem žrtava i razaranja. Civili su također patili od posljedica rata, a izbjeglička kriza rezultirala je masovnim izbjeglištvom afganistanskog stanovništva. Sovjetski Savez se suočio s rastućim pritiskom i gubitkom resursa, a javno mišljenje u Sovjetskom Savezu protivilo se dugotrajnom ratu. Konačno, 1989. godine, četiri godine nakon što je novim sovjetskim vođom postao reformistički političar Mihail Gorbačov, sovjetske snage su se povukle iz Afganistana, a rat je formalno završen. Međutim, rat u Afganistanu ostavio je dubok trag na zemlju. Nakon povlačenja sovjetskih snaga, nastupila je politička nestabilnost, a zemlja je upala u novi građanski rat između različitih afganistanskih frakcija. Ova situacija dovela je do uspona talibanskog režima u prvoj polovici 1990.-ih te daljnjih sukoba u kasnijim godinama. Napokon, sukob se nastavio američkom vojnom intervencijom protiv talibanskog režima 2001. nakon terorističkih napada Al-Kaide na New York i Washington 11. rujna 2001.

U ovom posredničkom ratu koji se prolongirao na puno desetljeće, obje strane primjenjivale su različite strategije. Sovjetski Savez je nastojao uspostaviti kontrolu nad većim dijelom teritorija Afganistana putem vojne intervencije i ekstenzivnom upotrebom svojih vojnih snaga. SAD su se fokusirale na podršku mudžahedinima pružajući im vojnu obuku, oružje i financijsku pomoć. Taktika mudžahedina temeljila se na gerilskom ratovanju i iskorištavanju terena kako bi izazvali gubitke i umarali sovjetske snage. Ciljevi Sovjetskog Saveza u Afganistanu bili su očuvanje komunističke vlasti, osiguranje strateškog utjecaja u regiji i sprečavanje širenja islamskog fundamentalizma. SAD su težile oslabiti Sovjetski Savez, povećati njegove vojne i ekonomske gubitke te potaknuti povlačenje sovjetskih snaga. Pobunjenici, s američkom podrškom, borili su se za obaranje komunističke vlade i uspostavu islamske države.

6. POSREDNIČKI RATOVI U AFRICI

Više hladnoratovskih posredničkih ratova vodili su se u Africi nakon tamošnje europske dekolonizacije 1950.-ih i 1960.-ih godina. Za veliku većinu koloniziranih oblasti, naročito u Africi, oslobođenje je bilo zapanjujuće brz proces. U samo pet godina, između 1957. i 1962. oformljeno je dvadeset pet novih država (Westad, 2009: 123). Dekolonizacija Afrike i afrički oslobodilački pokreti nisu bili visoko na listi prioriteta u vanjskoj politici Sjedinjenih Američkih Država sve do šezdesetih godina prošlog stoljeća. Međutim, ideološki sukob između vanjske politike SAD-a i afričkih oslobodilačkih pokreta u ranim godinama Hladnog rata rezultirao je nizom problematičnih interakcija koje su dosegle vrhunac u borbi za dekolonizaciju portugalskog dijela kontinenta sedamdesetih godina nakon državnog udara u Lisabonu 1974. Nakon Drugog svjetskog rata, Sjedinjene Američke Države su se nalazile u dilemi između otvorenog protivljenja europskom kolonijalnom projektu i rastućeg straha od proširenja komunizma. Međutim, u Africi, kao i u Aziji, ideološke i strateške perspektive protivnika komunizma ubrzo su postale važne u vanjskoj politici SAD-a. Krajem pedesetih godina, kada je veći dio kontinenta bio spreman za stvaranje novih neovisnih država, Washington je već bio usredotočen na pokušaje suzbijanja sovjetskog utjecaja, istovremeno osiguravajući trajni pristup zapadnim sirovinama od strateške važnosti (Westad, 2009: 175-176).

Osim što je imala stratešku poziciju, Južna Afrika je bila važna za Sjedinjene Američke Države i zbog svojih prirodnih bogatstava. Ova zemlja je bila bogata rudama poput zlata i dijamanata te je bila strateški važna za pristup tim resursima (Westad, 2009: 178). Vanjska politika SAD-a prema Africi tijekom Hladnog rata bila je usmjerena na suzbijanje komunističkog širenja i održavanje zapadnih interesa na kontinentu. To je često rezultiralo podrškom autokratskim režimima koji su se suprotstavljali komunizmu, čak i ako su ti režimi provodili represivne politike ili podržavali rasnu segregaciju i apartheid u Južnoj Africi. Ove politike su izazivale kontroverzije i kritike u međunarodnoj zajednici, posebno zbog podrške SAD-a autokratskim režimima koji su sustavno kršili prava čovjeka. Kako se Hladni rat približavao kraju i s porastom međunarodnog pritiska, Sjedinjene Američke Države su postupno mijenjale svoju politiku prema Africi, podržavajući demokratske promjene i ljudska prava.

6.1. RAT U ANGOLI

Nakon stjecanja neovisnosti od Portugala 1975. godine Angola je, kao i mnoge druge postkolonijalne države, ostala s gospodarskim i društvenim poteškoćama koje su se pretvorile u borbu za moć među tri dominantna oslobodilačka pokreta. Tri glavne političke frakcije započele su borbu za vlast u zemlji koja je trajala punih 26 godina. Glavne frakcije bile su „Narodni front za oslobođenje Angole (FNLA) - komu su pomagale Sjedinjene Države, NR Kina i Zair, Narodni pokret za oslobođenje Angole (MPLA) - koji je imao pomoć Kube i Sovjetskog saveza te Nacionalna unija za potpunu nezavisnost Angole (UNITA) - uz pomoć Južne Afrike“ (Painter, 2002: 117). Jedan od glavnih razloga za nastavak građanskog rata nakon stjecanja neovisnosti bio je rezultat nevoljkosti dominantnih oslobodilačkih pokreta da dijele vlast unutar multietničkog društva. Sukobljene strane koristile su različite strategije i taktike. MPLA se oslanjao na sovjetsko i kubansko vojno i logističko pomaganje, a koristili su konvencionalnu vojnu snagu kako bi održali kontrolu nad ključnim gradovima. UNITA, s druge strane, koristila je gerilsku taktiku i povukla se u ruralna područja, oslanjajući se na američku potporu i osiguravajući kontrolu nad dijelovima teritorija. Sukobi su bili brutalni, s masovnim nasiljem i ljudskim žrtvama. Rat u Angoli bio je klasičan primjer posredničkog rata tijekom Hladnog rata¹⁵. Iako Sjedinjene Države nisu bile izravno uključene u građanski rat u Angoli, financijski su poduprle UNITA-u. Obje sile su indirektno sudjelovale u sukobu pružajući vojnu, financijsku i logističku pomoć svojim saveznicima.

Vođene odlukom tadašnjega američkog državnog tajnika Henryja Kissingera, Sjedinjene Američke Države pristale su poslati postrojbe jer su vjerovala da bi komunističko preuzimanje Angole dovelo do "domino efekta" u ostatku Južne Afrike. Osim što su Amerikanci bili zabrinuti zbog mogućnosti da Sovjetski Savez uspostavi vojnu bazu, Angola je također bila bogata prirodnim resursima, uključujući naftu u sjevernoj polovici zemlje, što ju je učinilo privlačnim trgovinskim partnerom za obje strane (World101.cfr.org, 2023). Ni SAD ni SSSR nisu željeli da takva nalazišta padnu u ruke druge strane. Angolska nafta bi potencijalno mogla koristiti objema zemljama ekonomski, ali i pomoći u smanjenju troškova vojnih operacija na kontinentu ukoliko bi se one pojavile u budućnosti. SAD je želio spriječiti širenje komunizma, dok je Sovjetski Savez želio proširiti svoj utjecaj na Afriku. Oba suparnika su koristila Angolu kao bojište za ostvarivanje svojih geopolitičkih ciljeva.

¹⁵ Umjesto izravnog sukoba, SAD i Sovjetski Savez oslanjali su se na lokalne frakcije koristeći ih kao svoje posrednike u borbi za dominaciju.

Mirovni proces započeo je 1991. godine potpisivanjem Sporazuma iz Bicessea, kojim su strane dogovorile privremeno primirje i političke reforme (Relieweb, 2000). Sporazum je pozdravljen i od strane Washingtona i od strane Moskve kao model posthladnoratovskog stvaranja mira. Međutim, izbijanje novih sukoba 1992. godine dovelo je do prekida primirja i nastavka oružanih borbi. Godine 1994. pokrenut je još jedan mirovni proces između vlade koju predstavlja MPLA i oružanih pobunjenika UNITA-e (Hr.thpanorama, 2023). Protokol je uključivao primirje, prestanak neprijateljstava, povlačenje vojnih snaga i demobilizaciju. Unatoč potpisivanju sporazuma, sukobi su se nastavili, a mirovni proces nije uspio postići trajni mir. Ključni trenutak u okončanju rata bio je smrt vođe UNITA-e, Jonasa Savimbi, u veljači 2002. godine. Nakon njegove smrti, vlada MPLA i novo vodstvo UNITA-e, pod vodstvom Isaiasa Samakua, pokrenuli su pregovore s ciljem postizanja konačnog mirovnog sporazuma. Rat u Angoli završio je potpisivanjem mirovnog sporazuma između vlade MPLA (Narodni pokret za oslobođenje Angole) i UNITA (Nacionalni savez za potpunu neovisnost Angole) 2002. godine. Do kraja rata došlo je nakon dugog razdoblja sukoba i pregovora između sukobljenih strana. U desetljeća dugom sukobu poginulo je stotine tisuća i interno raseljeno više od milijun. I dok je rat u Angoli na mnogo načina bio posrednički sukob Hladnog rata, podjele su postojale duž etničkih linija i bile su produbljene nasljeđem stoljeća kolonijalizma koji je razjedinio Angolce (World101.cfr.org, 2023). Višegodišnji sukob neprimjetno se transformirao iz borbe za neovisnost protiv portugalskih kolonizatora, u dobro financiran posrednički rat koji je uvukao obje supersile, i u konačnici, u još smrtonosnije i razornije nadmetanje za osobnu moć i resurse.

Tijekom rata u Angoli, Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez koristili su različite strategije kako bi podržali sukobljene strane i ostvarili svoje interese. SAD su pružale financijsku, vojnu i obavještajnu podršku Nacionalnom savezu za potpunu neovisnost Angole (UNITA), koji je bio protivnik vladajuće stranke MPLA. SAD su pokušavale osigurati da UNITA ostane relevantna politička i vojna sila u sukobu. Osim toga, zalagale su se za ograničavanje opskrbe oružjem i vojnom podrškom MPLA-i putem diplomatskih i političkih sredstava. Pokušavale su spriječiti priljev sovjetskog oružja i vojnih savjetnika te su podržavale političke i vojne pokrete protiv MPLA-e, uključujući financiranje i obuku pobunjeničkih skupina koje su se suprotstavljale MPLA-i i njenim saveznicima. Sovjetski Savez je MPLA-i, koji je bio glavna politička snaga i vladajuća stranka, pružao političku, vojnu i financijsku podršku. Opskrbljivao ga je oružjem, vojnom opremom i vojnim savjetnicima. Pružao je obuku

i vojnu podršku MPLA-inim snagama kako bi poboljšao njihovu borbenu sposobnost i pomogao u borbi protiv UNITA-e i drugih pobunjeničkih skupina.

6.2. SUKOB I U SOMALIJI

Sukob u Somaliji, poznatiji kao Ogadenski ili Etiopsko-Somalski rat trajao je od 1977. do 1978. godine. Sukob je imao korijene u teritorijalnoj podjeli nakon završetka Drugog svjetskog rata i neovisnosti Somalije od Italije i Velike Britanije 1960. Sukob u Somaliji koji se vodio tijekom Hladnog rata smatra se posredničkim ratom zbog toga što su suprotstavljene strane, Somalija i Etiopija, primile podršku i vojnu pomoć od suprotstavljenih svjetskih sila, SAD-a i Sovjetskog Saveza. Središnji sukob odvijao se između Somalije i Etiopije zbog teritorijalnih pretenzija oko regije Ogaden¹⁶. Somalija je smatrala Ogaden dijelom svoje teritorije, dok je Etiopija zadržavala kontrolu nad tom regijom. Ovaj teritorijalni spor između dviju zemalja bio je glavni okidač za sukob. Ogadenski rat započeo je u kolovozu 1977. godine kada je predsjednik Somalije Mohamed Siad Barre, opskrbljen sovjetskim oružjem i pojačan s više od 4.000 sovjetskih savjetnika, pokrenuo invaziju na Somalcima naseljenu regiju Ogaden u Etiopiji (Jackson, 2010:27), nasuprot etiopskoj vladi koja je odbijala priznati somalske teritorijalne pretenzije. Međutim, odluka somalskog lidera da bez konzultacije sa Sovjetima pošalje trupe na teritorij Etiopije izazvala je oštru reakciju Moskve. U početnim fazama rata, somalske snage su brzo napredovale i uspjele zauzeti veći dio Ogadena. Međutim, etiopske snage su pružale odlučan otpor te uspjele zadržati nekoliko važnih gradova.

Carterova administracija je odbacila tradicionalne metode poput vojne sile za borbu tijekom Hladnog rata, te se umjesto toga fokusirala na naglašavanje američke moralne superiornosti, ljudskih prava i mirnog rješavanja sukoba¹⁷. Administracija je naglašavala da afrički problemi trebaju imati afrička rješenja, a Organizacija afričkog jedinstva (OAJ) je bio idealan forum za sponzoriranje pregovora (Jackson, 2010: 28). Carter je podržao stajalište OAJ-a o nedopuštanju poticanja teritorijalnih sporova u Africi od strane vanjskih sila te je obećao embargo na oružje za obje strane tijekom sukoba. No, Sovjetski Savez kao glavni suparnik Sjedinjenih Američkih Država u Hladnom ratu nije dijelio Carterovu posvećenost regionalizmu i mirnom rješavanju

¹⁶ „Rijetko naseljena i pretežno pustinjska regija u Etiopiji, čiji su stanovnici uglavnom bili etnički Somalijci“(Painter, 2002: 118).

¹⁷ U Ogadenskom sukobu, Carter je ograničio američko sudjelovanje i podržavao pregovore između zemalja uključenih u sukob ili putem afričkih zemalja, s naglaskom na regionalni kontekst (Jackson, 2010: 28).

sukoba. Iako je Sovjetski Savez prvih nekoliko tjedana nastavio opskrbljivati vojnu pomoć Etiopiji i Somaliji, postalo je sve jasnije da je Sovjetski Savez zauzeo svoju stranu u ratu. U rujnu je sovjetsko vodstvo otvoreno izrazilo protivljenje somalskoj vojnoj intervenciji, a u listopadu su Sovjeti objavili prekid svih isporuka oružja Somaliji. Sovjetski veleposlanik u Etiopiji, Anatolij Ratanov, izjavio je na konferenciji za novinare u Addis Abebi da je Moskva "službeno i formalno" prekinula vojnu pomoć Somaliji, ali da Etiopiji pruža "obrambeno oružje" kako bi se suprotstavila somalskoj invaziji (Jackson, 2010: 29). Tako je nastala neobična situacija: sovjetski vojni savjetnici pomagali su etiopskim postrojbama koje su obučavali Amerikanci i koje su ratovala američkim oružjem, a borili su se protiv somalske vojske koja je ratovala po sovjetskim pravilima i koristila sovjetsko oružje (hr.rbth.com, 2022). Carterova administracija odbijala je pružati pomoć Somaliji tijekom Ogadenskog rata i umjesto toga je zagovarala diplomatske pregovore kako bi se sukob riješio.

Moć sovjetske i kubanske podrške Etiopiji u Ogadenskom ratu, uz nedostatak međunarodne podrške za somalskoga šefa države, gotovo su neizbježno doveli do poraza Somalije. Sukob je završio 1978. godine, a na kraju je Etiopija uspjela odbiti somalske snage i zadržati kontrolu nad regijom Ogaden. Do ožujka 1978. sve somalske snage su se povukle s etiopskog teritorija (ahf.nuclearmuseum, 2018). Rat je donio poteškoće u obje zemlje te su obje prošle kroz brutalne građanske ratove. Sukob u Ogadenu smatran je uspjehom za komunistički pokrete i njihove ciljeve. Američka javnost i neki članovi Kongresa nisu se slagali s Carterovim akcijama (ili nedostatkom istih) koje je poduzeo da pomogne Somalijcima (ahf.nuclearmuseum, 2018). Za Sovjete, detant je označavao američko prihvaćanje globalne jednakosti, dok su Amerikanci vidjeli detant kao način održavanja globalne superiornosti u doba kada su američka vojna i financijska moć bili relativno ograničeni. Svaka strana je smatrala da su postupci druge strane izdaja vlastite definicije detanta, što je dovelo do neuspjeha te politike (Jackson, 2010: 27).

7. ODNOSI IZMEĐU SAD-A I SOVJETSKOG SAVEZA TIJEKOM HLADNOG RATA

Američki ciljevi i uvjerenja tijekom Hladnog rata mogu se sažeti kao nastojanje da se smanji moć i utjecaj Sovjetskog Saveza kako bi se osigurala sigurnost i očuvali zapadni interesi. Sjedinjene Američke Države bile su uvjerenе da Sovjetski Savez, sa svojom komunističkom filozofijom, predstavlja znatnu prijetnju ne samo za njih, već i za sve zapadne saveznike. Na početku Hladnog rata, slika Sovjetskog Saveza kao nepopustljivog neprijatelja, u kombinaciji s nestabilnošću u Zapadnoj Europi i očekivanim opasnostima produljenog natjecanja sa SSSR-om, potaknula je napore da se smanji sovjetska moć. Taj se cilj ostvario tajnim djelovanjem i psihološkim ratom, koji su, iako obrambeno motivirani i uglavnom neučinkoviti, očito bili ofanzivni (Jervis, 2001: 52). Američki ciljevi i uvjerenja tijekom Hladnog rata bili su usmjereni na zaštitu nacionalnih interesa i sprječavanje širenja utjecaja Sovjetskog Saveza.

Harry S. Truman preuzeo je predsjedničku dužnost nakon završetka Drugog svjetskog rata i suočio se s izazovom sprječavanja nove prijetnje - komunizmom. Trumanova doktrina pružila je podršku zemljama, poput Grčke i Turske, koje su bile izložene komunističkoj prijetnji. Također je pokrenuo Marshallov plan, program obnove Europe, kako bi podržao oporavak zemalja pogođenih ratom i smanjio privlačnost komunističke ideologije. Za vrijeme Hladnog rata SSSR je aktivno sudjelovao u osnivanju brojnih komunističkih vlada u zemljama istočne Europe, proširujući tako svoj utjecaj u velikoj mjeri. Koristeći porast broja komunističkih partija postao je sve snažniji konkurent SAD-u. Pod njegovim vodstvom, SAD su usvojile politiku kontrole širenja komunizma. Stoga je tadašnji američki predsjednik Truman 1947. donio doktrinu koja je omogućavala SAD-u da intervenira i pruži pomoć bilo kojoj zemlji koja je bila suočena s prijetnjom komunističkog režima te je ova doktrina bila *de facto* objava Hladnog rata (History.com, 2020).

Osim Trumanove doktrine, vanjsku politiku SAD-a tijekom Hladnog rata obilježila je i teorija „domino efekta“ koja je smatrala da, ako jedna zemlja padne pod komunistički utjecaj ili kontrolu, njene susjedne zemlje će pasti za njom (U-S-History, 2023). Smatralo se da će širenje komunizma stvoriti saveze pod vodstvom Sovjetskog Saveza i ugroziti zapadne interese. To je stvorilo strah u SAD-u da bi neuspjeh u zaustavljanju širenja komunizma u jednoj zemlji mogao pokrenuti slične promjene u drugim zemljama, što bi u konačnici dovelo do gubitka utjecaja i moći. Trumanova doktrina i teorija „domino efekta“ su zajedno oblikovali pristup

SAD-a prema vanjskoj politici tijekom Hladnog rata. Trumanova doktrina je poslužila kao pravni i politički okvir koji je omogućio SAD-u da intervenira i pruži podršku zemljama koje su bile izložene komunističkoj prijetnji, dok je teorija „domino efekta“ pružala argumente za ovakve intervencije, upozoravajući na opasnost od širenja komunizma i potrebu za sprječavanjem lančane reakcije. Iako republikanac u odnosu na prethodnika demokrata, Dwight D. Eisenhower je naslijedio Trumanovu politiku promijenivši samo tijek vanjske politike. Njegova administracija naglasak je stavila na izgradnju savezništava s drugim zemljama kako bi se suprotstavila sovjetskom utjecaju te je naglašavao spremnost SAD-a da upotrijebi nuklearno oružje kako bi zaustavio komunističke agresore. Tijekom svog mandata, Eisenhower je također promovirao širenje američke vojne prisutnosti u inozemstvu, uključujući uspostavu vojnih savezništava u Aziji i osnivanje NATO saveza u Europi.

S pojavom nuklearnog oružja došlo je do drastičnog preispitivanja uloge koju je rat ikada imao u međunarodnoj politici i implicitno je dovelo do promjene strategija. Kako je Bernard Brodie napisao: "konačni cilj naše vojne strategije bio je pobijediti rat, a od sada će biti izbjegavati rat" (Brodie, 1959, prema Porumbescu, 2023: 17). Tijekom Hladnog rata, međunarodni odnosi bili su obilježeni mnogim međudržavnim vezama koje su održavale kontinuiranu korelaciju između zemalja i sprječavale mogući nuklearni napad u eri stalnih prijetnji država s atomskim oružjem. Diplomacija tijekom Hladnog rata bila je usmjerena na utrku u naoružanju, sklapanje strateških saveza i razlike između ideologija i politika dviju supersila. Na početku Hladnog rata, Sjedinjene Države su imale nadmoć jer su do 1949. bile jedina zemlja s atomskim oružjem. Međutim, s gubitkom atomskog monopola, Sjedinjene Države su morale reformirati svoju vanjsku politiku i prestati s izolacionizmom. Bilo je jasno da će nova atomska sila, SSSR, iskoristiti tu prednost nad europskim državama kako bi olakšala širenje komunističkog režima.

Richard Nixon, koji je postao predsjednikom 1969. godine, vodio je politiku poznatu kao fleksibilni odgovor „koji je naglašavao frontalnu obranu i konvencionalne mogućnosti ratovanja, dok je nuklearno oružje bilo u rezervi u slučaju da se konvencionalna obrana pokaže nedostatnom“ (Painter, 2002: 87). Cilj je bio stvoriti dojam nepredvidljivosti i spremnosti za uporabu različitih vrsta nuklearnog oružja u odgovoru na bilo kakav napad. Ova strategija je nastojala ukloniti potencijalne sumnje protivnika i povećati nepredvidljivost američkog odgovora na bilo koju agresiju. Nixonova administracija željela je da protivnici shvate da Sjedinjene Države imaju fleksibilnost odgovoriti na prijetnje na način koji odgovara njihovim interesima.

S druge strane, koncept Međusobno zajamčenog uništenja (MAD) (eng. *Mutually Assured Destruction*) bio je strateška doktrina koja je nastala tijekom Hladnog rata između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Njezina ideja bila je „uvjeriti Sovjete da ni njihov napad na Sjedinjene Države rezultirao nuklearnom odmazdom te sigurnim uništenjem obiju strana“ (Painter, 2022: 85). Temeljila se na razumijevanju da bi uporaba nuklearnog oružja rezultirala katastrofalnim posljedicama za sve uključene strane, te je služila kao sredstvo odvraćanja kako bi se spriječila bilo kakva strana od pokretanja nuklearnog rata. U 1960.-ima su Sjedinjene Države odustale od doktrine masovne odmazde nakon izbora predsjednika Kennedyja i uložile napore da intenziviraju diplomatske odnose radi rješavanja nuklearnih problema. Tako su se međunarodni događaji preoblikovali od odvraćanja, stalne prijetnje nuklearnim oružjem, do nastojanja da se riješe međunarodni problemi. Tako je nastao prvi Sporazum o neširenju nuklearnog oružja (*Nuclear Non-Proliferation Treaty - NPT*) koji je imao za cilj ograničavanje strateškog naoružanja, a potpisuje se 1968. godine. Sporazum je to koji je ilustrirao nove diplomatske odnose između dviju nuklearnih sila (Porumbescu, 2023: 19).

Daljnji napredak ostvaren je potpisivanjem sporazuma SALT I¹⁸ (eng. *Strategic Arms Limitation Talks*) od 1969. do 1972. godine. Važnost sporazuma SALT I leži u činjenici da je predstavljao prvi konkretni korak prema ograničavanju nuklearnog naoružanja između SAD-a i SSSR-a. Ograničavanje broja nosača i protubalističkih sustava pridonijelo je smanjenju rizika od nuklearnog sukoba i smanjenju napetosti između dviju supersila. Sporazum je također ilustrirao promjenu diplomatskih odnosa i fokusiranje na diplomatske kanale kao sredstvo rješavanja međunarodnih problema, umjesto isključive upotrebe sile. Nakon sporazuma SALT I, slijedili su i drugi sporazumi o naoružanju, uključujući SALT II i START (eng. *Strategic Arms Reduction Treaty*), koji su nastavili proces ograničavanja i smanjivanja nuklearnog naoružanja. „Sporazumom o osnovnim načelima koji je pratio odredbe SALT-a, pokušao se utemeljiti niz smjernica prihvatljivog ponašanja koje bi mogućnosti konfrontacije supersila svele na minimum. Sovjeti su Sporazum o osnovnim načelima smatrali temeljem zakona o ponašanju u sovjetsko-američkim odnosima i priznavanjem Sovjetskog Saveza kao ravnopravne supersile“ (Painter, 2002: 109). Cilj tih sporazuma bio je smanjiti broj strateških

¹⁸ Ovaj sporazum postignut je između predsjednika Richarda Nixona i Leonida Brežnjeva u Moskvi. SALT-I je rezultirao ograničenjem nuklearnih snaga i lansiranja balističkih raketa, s ciljem smanjenja napetosti i sprječavanja utrke u naoružanju (Westad, 2017: 422).

nuklearnih bojelih glava i nosača te unaprijediti transparentnost i povjerenje između dviju strana.

Reaganova administracija, koja je s radom započela 1981. godine i održala se do pred kraj Hladnog rata 1989., „proširila je američku tajnu službu i povećala američku pomoć proameričkim vladama i skupinama, uključujući antikomunističke pobunjenike u Afganistanu, Angoli, Kambodži i Nikaragvi“ (Painter, 2002: 137). Jedan od ključnih elemenata Reaganove politike bila je njegova inicijativa proturaketnom sustavu poznatom kao SDI¹⁹ (eng. *Strategic Defense Initiative*), koja je pomogla otvoriti put za kontrolu naoružanja, što je rezultiralo time da su se Sovjeti angažirali u pregovorima o kontroli naoružanja koje su prekinuli (Porumbescu, 2023: 20). SDI²⁰ izazvala je kontroverze i zabrinutost jer se smatralo da bi narušila ravnotežu straha koja je postignuta MAD-doktrinom. Reagan je tvrdio da će SDI oslabiti sovjetsko gospodarstvo i potaknuti pregovore o kontroli naoružanja. Iako SDI nije bio formalni sporazum, njegovo pokretanje i rasprava oko njega imali su utjecaj na odnose između SAD-a i Sovjetskog Saveza tijekom Hladnog rata.

¹⁹ SDI bio je „ključni element u naoružanju koju je Reagan proglasio u ožujku 1983. godine te je predstavljao plan razvoja balističko-raketnog obrambenog sustava diljem zemlje pomoću kojeg bi oružje bilo razmješteno u atmosferi ako bi uništio neprijateljske rakete u letu“ (Painter, 2002: 137)

²⁰ poznata kao i „Rat Zvijezda“

8. ODNOSI SAD-A I SOVJETSKOG SAVEZA U POSLIJERATNOM RAZDOBLJU

Kraj Hladnog rata bio je obilježen nizom događaja i strategija koje su utjecale na odnose između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza, kao i na globalnu geopolitičku situaciju. Tijekom 1970.-ih i 1980.-ih, SAD i SSSR provodili su politiku detanta, što je uključivalo smanjenje napetosti, potpisivanje sporazuma o kontroli naoružanja (kao što su SALT sporazumi) i uspostavljanje dijaloga između dviju supersila. Ova politika otvorila je put za smanjenje vojnih napetosti i stvaranje povjerenja između dviju strana. Također, promjene u vodstvu ključnih zemalja imale su značajan utjecaj na kraj Hladnog rata.

Dolazak Mihaila Gorbačova na čelo Sovjetskog Saveza 1985. na vrhuncu novoga hladnoratovskog zaoštavanja donio je unutarnje i vanjske reforme te otvorenost prema Zapadu, što je doprinijelo smanjenju napetosti. SAD je također imao predsjednike poput Ronalda Reagana koji su u svom drugom mandatu promovirali politiku pregovaranja i smanjenja napetosti sa Sovjetskim Savezom. Vladavina Mihaila Gorbačova označila je prekretnicu u povijesti Hladnog rata i imala je značajan utjecaj na njegov kraj. Gorbačov je bio ključna figura koja je pokrenula niz reformi u Sovjetskom Savezu i doveo do značajnih promjena u unutarnjoj i vanjskoj politici. Gorbačov je pokrenuo politiku *perestrojke*, što je značilo prestrukturiranje sovjetskog gospodarstva i društva. Ova politika imala je za cilj poboljšanje ekonomske efikasnosti i otvaranje sovjetskog društva za veći stupanj slobode i inicijative. Također je pokrenuo politiku *glasnosti* ili otvorenosti, koja je promovirala veću slobodu izražavanja, transparentnost i veću pristupačnost informacija (Painter, 2002: 149).

Gorbačov je k tome inicirao politiku novog detanta sa Zapadom, s ciljem smanjenja napetosti između SAD-a i Sovjetskog Saveza. Gorbačovljeva vanjska politika je od 1990. godine pa nadalje bila posvećena približavanju Europi (Westad, 2017: 613). Pokrenuo je niz pregovora i *summita* s američkim predsjednikom Ronaldom Reaganom, koji su doveli do potpisivanja značajnih sporazuma o razoružanju i ograničenju naoružanja. Gorbačovljev utjecaj na kraj Hladnog rata leži u njegovim reformama, otvaranju dijaloga sa Zapadom i njegovoj odlučnosti da ne koristi silu kako bi očuvao sovjetski sustav. Njegova politika otvorenosti i reformi unutar Sovjetskog Saveza potaknula je val promjena u drugim istočnoeuropskim zemljama i doprinijela rušenju komunističkih režima u Istočnoj Europi.

Jedan od ključnih događaja koji je doveo do kraja Hladnog rata bio je pad Berlinskog zida 9. studenoga 1989. godine. Ovaj događaj simbolizirao je kraj podjele Europe na Istočni i Zapadni blok te otvorio put za ujedinjenje Njemačke. Pad Berlinskog zida bio je simbolom promjena koje su se događale u Istočnoj Europi, gdje su se komunistički režimi rušili, a demokracija i tržišna ekonomija postajali dominantni. Gorbačov je odlučio ne intervenirati vojno i dopustio je miran pad Berlinskog zida, što je bio važan korak prema kraju Hladnog rata. Središnja logika Hladnog rata sastojala se u tome da jedna supersila mora izgubiti kako bi druga pobijedila. Za mnoge američke političare to je značilo da je nemoguć trajni i mirni završetak Hladnog rata dokle god postoji Sovjetski Savez. Scenarij raspada Sovjetskog Saveza više nije bio neizvjestan (Westad, 2017: 618). Pad Berlinskog zida 1989. godine dodatno je oslabio Sovjetski Savez i ukazao na njegovu ranjivost. Nakon toga, Gorbačov je raspisao izbore i postao prvi službeno izabrani predsjednik Sovjetskog Saveza 1990. godine. Sovjetski Savez se formalno raspao u prosincu 1991. godine, a proglašenje neovisnosti prve su objavile baltičke države.

Kraj Hladnog rata rezultirao je raspadom Sovjetskog Saveza 1991. godine. Ova transformacija označila je kraj komunističkog sustava u Istočnoj Europi te uspon demokracije i tržišne ekonomije. Također je otvorila put za povezivanje i suradnju između zemalja koje su bile pod utjecajem dvaju blokova. Završetak Hladnog rata označio je povijesni preokret u međunarodnim odnosima između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Raspad Sovjetskog Saveza izazvao je nemir na međunarodnoj sceni i narušio postojeći balans snaga, stvarajući unipolarni poredak predvođen Sjedinjenim Državama. Međutim, Sjedinjene Države su paradoksalno izražavale zabrinutost zbog nestanka Sovjetskog Saveza te su razmišljale o uspostavi ponovnog bipolarnog poretka s Ruskom Federacijom ili Kinom kako bi se vratio balans međunarodnog poretka (Westad, 2017: 632). Nakon desetljeća sukoba, svijet je svjedočio promjeni paradigme i otvaranju novih perspektiva za suradnju.

Nakon raspada Sovjetskog Saveza, glavni cilj administracije američkog predsjednika Georgea Busha starijeg bila je ekonomska i politička stabilnost i sigurnost za Rusiju, baltičke zemlje i države bivšeg Sovjetskog Saveza. Bush je priznao svih 15 sovjetskih republika i uspostavio diplomatske odnose s Rusijom, Ukrajinom, Bjelorusijom, Kazahstanom, Armenijom i Kirgistanom (History.state.org1, 2023). Odnos između Sjedinjenih Američkih Država i Rusije nakon kraja Hladnog rata bio je složen i prolazio je kroz različite faze. U početku, nakon raspada Sovjetskog Saveza, postojala je nada u uspostavu dobrih odnosa i suradnje između SAD-a i nove Rusije. Međutim, tijekom 1990.-ih godina, odnosi su bili obilježeni izazovima i

napetostima. SAD su usmjerile svoju politiku prema proširivanju NATO saveza na istočnoeuropske zemlje, što je izazvalo zabrinutost i otpor u Rusiji (Vukadinović, 2002: 9).

Osim toga, ekonomski i politički tranzicijski procesi u Rusiji bili su teški, a država se suočila s unutarnjim problemima poput korupcije, ekonomske krize i političke nestabilnosti. To je dodatno utjecalo na odnos između SAD-a i Rusije. Nakon terorističkih napada na Sjedinjene Države 11. rujna 2001. godine, Rusija je pružila podršku SAD-u u borbi protiv terorizma, odnosno zajednička opasnost od terorizma bila je glavna poveznica između Busha i novoga ruskog predsjednika od kraja 1999. Vladimira Putina koji je naslijedio Borisa Jeljcina (Vukadinović, 2002: 8).

Odnosi između Rusije i Sjedinjenih Američkih Država suočavaju se proteklih desetljeća s mnogobrojnim zaprekama. Unatoč godinama koje su prošle od raspada Sovjetskog Saveza, postoje mišljenja u Americi koja Rusiju smatraju državom između suparnika i partnera. Neki tvrde da Rusija još nije prevladala svoju povijesnu ulogu supersile i da će, u slučaju novog uspona, ponovno imati interese suprotne američkima. Postoje i argumenti da ruska politika podržava zemlje s kojima su američki interesi suprotstavljeni, kao što su Iran, Sjeverna Koreja i Kuba, te da pomaže jačanje njihovih vojnih kapaciteta. Osim toga, situacija u Čečeniji tijekom 1990.-ih, u Gruziji 2008., a osobito ruska vojna invazija na Ukrajinu 2022. koriste se kao dokazi da Rusija ni izbliza nije prihvatila zapadne demokratske standarde.

9. ZAKLJUČAK

Tijekom Hladnog rata, odnos između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza bio je obilježen rivalstvom, ideološkim suprotstavljanjem i natjecanjem za globalnu dominaciju. Izravni oružani sukob između Sjedinjenih Država i Sovjetskog Saveza nikada se nije dogodio, ali se njihov politički konflikt odvijao putem posredničkih ratova. Dvije su se supersile neizravno borile diljem svijeta, potaknuvši nekoliko dugotrajnih i brutalnih sukoba. Ti sukobi, također poznati kao posrednički ratovi, uključivali su Sjedinjene Države i Sovjetski Savez u pružanje političke, financijske i vojne potpore prijateljskim vladama. Sovjetski Savez odreda je podržavao vlade i skupine koje su promovirale komunizam, sustav u kojem vladini službenici kontroliraju gospodarstvo i mnoge druge dijelove života u zemlji. Nasuprot tome, Sjedinjene Države općenito su podržavale one koji promiču demokraciju i kapitalizam, sustave u kojima pojedinci imaju ključnu kontrolu nad političkim i ekonomskim odlukama. Ipak, SAD je pomagao i nizu autokratskih, antikomunističkih režima u Trećem svijetu. Razmjeri američkog i sovjetskog angažmana u tim su sukobima dramatično varirali, od sveobuhvatnih invazija do ograničene tajne pomoći. Ipak, u cjelini, posrednički ratovi tijekom Hladnog rata odnijeli su živote milijuna i rezultirali političkim nedoumicama koje su i danas vidljive.

Posrednički ratovi, poput onih u Koreji, Vijetnamu, Afganistanu, Angoli i Somaliji, bili su rezultat suparništva između SAD-a i SSSR-a. Stoga, odgovor na istraživačko pitanje je potvrđan. Hladni rat jest bio i oružani sukob dvaju suprotstavljenih vojno-političkih blokova i njihovih saveznika, ali putem posredničkih ratova bez neposrednog vojnog kontakta supersila. Dakle, Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez koristili su druge zemlje kao "posrednike" kako bi se sukobili i ostvarili svoje interese bez izravnoga vojnog sukoba između njih samih. Ovi sukobi bili su vođeni između lokalnih sukobljenih strana koje su bile podržane i naoružane od strane suprotstavljenih supersila i njihovih saveznika. Hladni rat je bio više od političkog i ideološkog suparništva. Kroz posredničke ratove, SAD i SSSR su se borili za proširenje svog utjecaja, podržavajući strane koje su se slažu s njihovim ideološkim i geopolitičkim ciljevima. Ovi ratovi predstavljali su svojevrsnu borbu za prevlast gdje su SAD i SSSR pokušavali ostvariti svoje interese i širiti svoj utjecaj na svjetskoj razini.

Posrednički ratovi bili su izraz vojne i političke podrške koju su SAD i SSSR pružali svojim saveznicima dominantno u zemljama Azije i Afrike. Kroz ovu podršku, obje supersile su pokušavale ostvariti vlastite ciljeve i proširiti svoj utjecaj na globalnoj razini, bez izravnog

sukoba jedna s drugom. To je bio način da se suprotstavljaju jedni drugima i istovremeno izbjegavaju neposredan rat koji bi mogao dovesti do nuklearnog sukoba i uništenja (MAD). Unatoč činjenici da izravni sukob između dvaju suprotstavljenih vojno-političkih blokova nije izbio, njihova potpora i angažman u posredničkim ratovima jasno pokazuju da je Hladni rat bio i vojni sukob putem punomoćnika i mreže saveznika.

Zaključak ovog istraživanja posredničkih ratova tijekom Hladnog rata temelji se na analizi pet studija slučaja: tri rata vođena u Aziji (Korejski rat, Vijetnamski rat i rat u Afganistanu) te dva posrednička rata vođena u Africi (rat u Angoli i Ogadenski rat u Somaliji). Cilj istraživanja bio je razumjeti ulogu tih posredničkih ratova u hladnoratovskom sukobu i analizirati njihov utjecaj na odnose između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza kao glavnih suparnika u Hladnom ratu.

Korejski rat (1950. – 1953.) završio je bez jasnog pobjednika. Rat je započeo kada je Sjeverna Koreja, podržana od strane Sovjetskog Saveza i Kine, napala Južnu Koreju koju su podržavale Sjedinjene Američke Države i njihovi saveznici. Nakon nekoliko godina borbi, sukob je završen primirjem koje je uspostavilo status, tj. granica između Sjeverne i Južne Koreje ostala je gotovo nepromijenjena na 38. paraleli. Dakle, rat se okončao bez jasne pobjede bilo koje strane, ali je uspostavljena demilitarizirana zona koja i danas dijeli dvije Koreje.

U kontekstu Vijetnamskog rata, Sjedinjene Američke Države su se suočile s izazovom borbe protiv komunističke gerilske snage Vietkonga i Sjevernog Vijetnama. Unatoč vojnoj nadmoći SAD-a, dugotrajan rat, proturječnosti u strategiji i ograničenja političke podrške u SAD-u doveli su do povlačenja američkih snaga iz Vijetnama. Nakon povlačenja SAD-a i njenih saveznika, Sjeverni Vijetnam i Vietkong (komunistička gerilska snaga) uspostavili su kontrolu nad cijelim Vijetnamom, ujedinjujući ga pod komunističkom vlašću. Ova pobjeda komunističkih snaga bila je politička i vojna pobjeda koja je rezultirala krajem američke intervencije u Vijetnamu i označila uspjeh komunističke revolucije ujedinjenja zemlje.

Rat u Afganistanu (1979. - 1989.) također je završio s vojnim povlačenjem jedne strane, ali se smatra da su mudžahedini postigli političku pobjedu nad Sovjetskim Savezom. Sovjetska vojska se povukla iz Afganistana 1989. godine, nakon desetljeća rata i otpora mudžahedina koje su podržavale Sjedinjene Američke Države i druge zemlje. Antikomunistički pobunjenici, poznatiji kao mudžahedini, smatraju se pobjednicima u ovome ratu jer su se uspješno suprotstavili sovjetskim snagama i uspjeli ih protjerati iz zemlje. Povlačenje Sovjeta označilo je kraj njihove vojne intervencije i poraz u ratu, ali i završetak sovjetske politike intervencija.

U ratu u Angoli (1975. – 2002.), pobjedu je ostvario pokret MPLA (Narodni pokret za oslobođenje Angole), koji je podržavao komunistički blok predvođen Sovjetskim Savezom i Kubom. MPLA je uspio uspostaviti kontrolu nad Angolom, unatoč otporu drugih pokreta, poput UNITA-e (Nacionalne unije za potpunu neovisnost Angole) koji su podržavale Sjedinjene Američke Države i Južnoafrička Republika. Napokon, u Ogadenskom ratu Etiopija, u konačnici podržana od strane SSSR-a, uspješno se suprotstavila somalskoj invaziji koja je ostala bez sovjetske potpore.

Analizirajući ove ratove, utvrđeno je da su Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez koristili vojnu intervenciju i podršku svojim saveznicima kako bi ostvarili svoje političke, ideološke i geostrateške ciljeve. U svakom od ovih ratova, obje supersile su podržavale suprotstavljene strane, pri čemu je svaka strana imala svoje motive i interese. Međutim, kada je riječ o ishodima ovih ratova, ne može se jasno reći da je jedna ideologija ili blok izišao kao konačni pobjednik. U nekim slučajevima, kao što je Vijetnamski rat, komunističke snage su ostvarile vojnu pobjedu, ali je politički rezultat bio složeniji. U drugim slučajevima, poput Afganistanskog rata, unatoč vojnom povlačenju jedne strane, politička situacija se nastavila razvijati i komplicirati nakon završetka sukoba. Stoga, zaključak ovog istraživanja jest da posrednički ratovi tijekom Hladnog rata nisu doveli do konačne pobjede jedne ideologije nad drugom. Umjesto toga, ti ratovi su oblikovali složene političke i socijalne dinamike u zemljama u kojima su vođeni, a njihov utjecaj na odnose između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza imao je duboke posljedice na svjetsku politiku.

U Tablici 1. nalazi se sažet pregled posredničkih ratova koji su se odvijali tijekom Hladnog rata, uključujući Korejski rat, Vijetnamski rat, rat u Afganistanu, rat u Angoli i sukobe u Somaliji. Ova tablica sumirala je ključne elemente svakog sukoba, uključujući trajanje, razlog sukoba, sukobljene strane, uključenost SAD-a i Sovjetskog Saveza te ishod sukoba. Tablica također pokazuje različite ishode sukoba, od podjele teritorija do pobjede određene strane. Ti ishodi imali su dugoročne posljedice na regije u kojima su se sukobi odvijali, ali i na globalnu ravnotežu snaga između SAD-a i Sovjetskog Saveza.

	Trajanje	Razlog sukoba	Sukobljene strane	Ishod sukoba
KOREJSKI RAT	1950. - 1953.	Pokušaj sjedinjenja Koreje pod komunističkom vlašću Sjeverne Koreje	Sjeverna Koreja (podržana od strane Sovjetskog Saveza) vs. Južna Koreja (podržana od strane SAD-a i saveznika)	Pat-pozicija i podjela Koreje na Sjevernu i Južnu
VIJETNAMSKI RAT	1955. - 1975.	Protivljenje komunističkom režimu u Sjevernom Vijetnamu od strane Južnog Vijetnama	Sjeverni Vijetnam (podržan od strane Sovjetskog Saveza i Kine) vs. Južni Vijetnam (podržan od strane SAD-a i saveznika)	Pobjeda Sjevernog Vijetnama, ujedinjenje Vijetnama
RAT U AFGANISTANU	1979. - 1989.	Sovjetska intervencija radi podrške satelitsku komunističkom režimu	Afganistanska vlada (podržana od strane Sovjetskog Saveza) vs. mudžahedini (podržani od strane SAD-a i saveznika)	Povlačenje Sovjetskog Saveza, poraz komunističkog režima
RAT U ANGOLI	1975. - 2002.	Borba za političku vlast u Angoli nakon dekolonizacije od Portugala	MPLA (podržana od strane Sovjetskog Saveza i Kube) vs. UNITA (podržana od strane SAD-a, Južne Afrike i saveznika)	Pobjeda MPLA, stabilizacija Angole
SUKOBI U SOMALIJI	1977. - 1978.	Teritorijalni i politički sukobi zbog regije Ogaden kojoj Somalija ne priznaje etiopsku suverenost	Somalija (podržana u početku od strane Sovjetskog Saveza, ali kasnije gubi tu potporu) vs. Etiopija (podržana od strane SAD-a i saveznika)	Pobjeda Etiopije i poraz somalskih snaga

Tablica 1. Pregled ključnih posredničkih ratova tijekom Hladnog rata

Izvor: autorica

Glavne lekcije koje se mogu naučiti iz ovog razdoblja za suvremeni svijet uključuju:

- važnost razumijevanja i sprječavanja sukoba između suprotstavljenih vojno-političkih blokova,
- potrebu za diplomatskim rješenjima i pregovorima te
- svijest o dugotrajnim i složenim posljedicama vojne intervencije na društva i regije.

U konačnici, posrednički ratovi tijekom Hladnog rata predstavljali su važan aspekt tog razdoblja, u kojemu su Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez koristili vojnu i financijsku podršku saveznicima kako bi širili svoje sfere utjecaja. Bez obzira na različite ishode tih sukoba, njihov utjecaj na svjetsku politiku ostaje značajan, a važnost razumijevanja povijesnih lekcija i primjena dobivenih spoznaja u suvremenom svijetu je neizmijerna. Stoga, iako je Hladni rat formalno završio, tema posredničkih ratova i njihov utjecaj i dalje ima odjek u suvremenom svijetu. Razumijevanje povijesnih sukoba tog razdoblja može nam pomoći u kontekstu analize i tumačenja suvremenih međunarodnih odnosa, regionalnih sukoba te globalnih geopolitičkih dinamika.

10. LITERATURA

Knjige i članci:

Bar-Siman-Tov, Yaacov (1984) The Strategy of War by Proxy. Cooperation and Conflict, 19(4), 263–273.

Bunyavejchewin, Poowin (2011) American motives behind the Vietnam War: A neo-realist perspective. International Relations Theory: Practical Applications and Case Studies module (2010/11), Thailand, 383-393

Buzar, Stipe (2017) Rat u teorijama međunarodnih odnosa- kratak osvrt na tri teorije. Zbornik sveučilišta Libertas, Vol. 1-2 No. 1-2. str. 261-272.

Jackson, Donna R. (2010) The Ogaden War and the Demise of Détente. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 632, Perspectives on Africa and the World (November 2010): 26-40

Jervis, Robert (2001) Was the Cold War a Security Dilemma?. Journal of Cold War Studies 2(1): 36-60

Jović, Dejan (2013) Uvod u studij realizma. U: Jović, Dejan (ur) Teorije međunarodnih odnosa. Realizam. (str. 15-18). Zagreb: Politička kultura.

Marshall, Alex (2016) From civil war to proxy war: past history and current dilemmas, Small Wars & Insurgencies, 27:2, 183-195

Mumford, Andrew (2013) Proxy Warfare and the Future of Conflict. The RUSI Journal, 158:2, 40-46

Painter, David S. (2002) Hladni rat: Povijest međunarodnih odnosa. Zagreb: Srednja Europa.

Porumbescu, Alexandra (2023) Realist diplomacy in the Cold War era. University of Craiova, Craiova, Romania. str. 14-21

Šabani, Emir (2014) Korejski rat (1950.– 1953.): sukob s dugoročnim posljedicama. Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira, Vol. XVII No. 33-34: 125-143

Vukadinović, Radovan (2002) Novi rusko-američki odnosi. Međunarodne studije, Vol. II No. 1-2, str. 5-20

Waltz, Kenneth (1979) Theories of International Politics. Reading: Addison Wesley Publishing Company.

Westad, Arne O. (2009) Globalni hladni rat- Velike sile i Treći svijet. Golden marketing-tehnička knjiga; prijevod: Zoran Bošnjak.

Westad, Arne O. (2017) Povijest Hladnog rata. Fraktura

Yazid, Noor Mat (2014) The Cold war, Bipolarity Structure and the Power Vacuum in the East and South East Asia after 1945. Journal of Global Peace and Conflict 2(1): 121-128

Yeisley, Mark O. (2011) Bipolarity, Proxy Wars, and the Rise of China. Vol. 5, No. 4, pp. 75-91

Završki, Veronika (2015) Korejski rat. Essehst : časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti, Vol. 7 No. 7: 111-116

Mrežni izvori:

Afe.easia.columbia.edu (2023) Key Points across East Asia- by Era 20th Century 1900-1950
http://afe.easia.columbia.edu/main_pop/kpct/kp_1900-1950.htm (pristupljeno: 21.05.2023)

Ahf.nuclearmuseum (2018) Proxy Wars During the Cold War: Africa
<https://ahf.nuclearmuseum.org/ahf/history/proxy-wars-during-cold-war-africa/> (pristupljeno: 20.05.2023)

Archives (2021) US Enters the Korean Conflict
<https://www.archives.gov/education/lessons/korean-conflict#background> (pristupljeno: 06.05.2023)

Dw (2014) Oživljavanje američke domino doktrine
<https://www.dw.com/bs/o%C5%BEivljavanje-ameri%C4%8Dke-domino-doktrine/a-17561445> (pristupljeno: 20.05.2023)

Encyclopedia (2019) The Indochina War (1946–54)
<https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/indochina-war-1946-54> (pristupljeno: 6.5.2023)

History (2009) President Johnson announces more troops to Vietnam

<https://www.history.com/this-day-in-history/johnson-announces-more-troops-to-vietnam>

(pristupljeno: 21.05.2023)

History (2020) President Truman announces the Truman Doctrine

<https://www.history.com/this-day-in-history/truman-doctrine-is-announced> (pristupljeno:

20.05.2023)

History.state.gov (2023) The Soviet Invasion of Afghanistan and the U.S. Response, 1978–1980

<https://history.state.gov/milestones/1977-1980/soviet-invasion-afghanistan> (pristupljeno:

28.05.2023)

History.state.gov1 (2023) The Collapse of the Soviet Union

<https://history.state.gov/milestones/1989-1992/collapse-soviet-union> (pristupljeno: 2.06.2023)

Hr.rbth.com (2022) Zaboravljeni "posrednički ratovi" između SSSR-a i SAD-a

<https://hr.rbth.com/povijest/82390-zaboravljeni-posrednicki-ratovi-sssr-i-sad> (pristupljeno:

27.05.2023)

Hr.thpanorama (2023) Uzroci građanskog rata u Angoli i glavne posljedice

<https://hr.thpanorama.com/articles/historia/guerra-civil-de-angola-causas-y-consecuencias-principales.html> (pristupljeno: 26.05.2023)

Reliefweb (2000) Peace agreements: The case of Angola

<https://reliefweb.int/report/angola/peace-agreements-case-angola> (pristupljeno: 26.05.2023)

U-S-History.com (2023) The Domino Theory

<https://www.u-s-history.com/pages/h1965.html> (pristupljeno: 20.05.2023)

World101 (2023) Eight “Hot Wars” During the Cold War

<https://world101.cfr.org/how-world-works-and-sometimes-doesnt/conflict/eight-hot-wars-during-cold-war> (pristupljeno: 26.05.2023)

Sažetak

Tijekom Hladnog rata došlo je do niza posredničkih ratova, ponajviše na kontinentu Azije i Afrike. Posrednički ratovi tijekom Hladnog rata predstavljaju oružane sukobe u kojima su Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez koristili druge zemlje, grupacije ili frakcije kao posrednike u svojoj borbi za globalni utjecaj i kontrolu. Cilj ovog istraživanja je analizirati ulogu posredničkih ratova u sukobu između SAD-a i Sovjetskog Saveza te njihov utjecaj na odnose između ove dvije supersile tijekom Hladnog rata. Istraživačko pitanje ovog rada glasi „Jesu li posrednički ratovi tijekom trajanja Hladnog rata bili oružani sukobi između dvaju suprotstavljenih vojno-političkih blokova i njihovih saveznika?“. Fokus ovog istraživanja usredotočuje se na oružane sukobe koji su vođeni putem posrednika i podržavani od strane SAD-a i Sovjetskog Saveza na kontinentima Azije i Afrike. Analizirat će se ključni sukobi kao što su Korejski rat, Vijetnamski rat, rat u Afganistanu, Angolski građanski rat i sukobi u Somaliji. Cilj ovoga rada je razumjeti ulogu posredničkih ratova u hladnoratovskom sukobu između SAD-a i Sovjetskog Saveza te analizirati njihov utjecaj na odnose između ove dvije supersile.

Ključne riječi: Hladni rat, posrednički rat, Sjedinjene Američke Države, Sovjetski Savez, sukobi

Summary

During the Cold War, a series of proxy wars took place, primarily in Asia and Africa. Proxy wars during the Cold War were armed conflicts in which the United States and the Soviet Union used other countries, groups, or factions as proxies in their struggle for global influence and control. The objective of this research is to analyze the role of proxy wars in the conflict between the United States and the Soviet Union and their impact on the relations between these two superpowers during the Cold War. The research question of this study is: "Were the proxy wars during the Cold War an armed conflict between the two opposing military-political blocs and their allies?" The focus of this research is on armed conflicts that were conducted through proxies and supported by the United States and the Soviet Union in Asia and Africa. Key conflicts such as the Korean War, the Vietnam War, the Afghan War, the Angolan Civil War, and conflicts in Somalia will be analyzed. The aim of this study is to understand the role of proxy wars in the Cold War conflict between the United States and the Soviet Union and to analyze their impact on the relations between these two superpowers.

Key Words: Cold War, proxy war, United States of America, Soviet Union, conflicts